

Kadın Emeğinin Sergilenmesine Yönelik Bir Araştırma: Pazarıcı Kadınlar Örneği

A Research on the Exhibition of Women's Labor: The Example of Market Women

Fatma DİLMEN¹, Fatih KURŞUN², Melike TÜRKMEN³,
Selda DAĞITICI⁴, Gülsüm ÇAMUR⁵

¹Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı, Samsun
· Fatmacanim1@gmail.com · ORCID > 0000-0002-8158-8090

²Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı, Samsun
· fatihkursun@msn.com · ORCID > 0000-0002-0165-1935

³Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı, Samsun
· mt.turkmen5@gmail.com · ORCID > 0000-0002-4690-8271

⁴Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı, Ankara
· selda0633@gmail.com · ORCID > 0000-0002-7526-4583

⁵Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı, Samsun
· gcduyan@gmail.com · ORCID > 0000-0001-5116-2462

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Types: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 29 Ekim/October 2023

Kabul Tarihi/Accepted: 21 Kasım/November 2023

Yıl/Year: 2023 | Cilt-Volume: 3 | Sayı-Issue: 2 | Sayfa/Pages: 233-262

Atıf/Cite as: Dilmen, F., Kurşun, F., Türkmen, M., Dağıtıcı, S., Çamur, G. "Kadın Emeğinin Sergilenmesine Yönelik Bir Araştırma: Pazarıcı Kadınlar Örneği" Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi 3(2), Aralık 2023: 233-262.

Sorumlu Yazar/Corresponding Author: Fatih KURŞUN

KADIN EMEĞİNİN SERGİLENMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA: PAZARCI KADINLAR ÖRNEĞİ

ÖZ

Pazarcı kadınların deneyimlerini ve karşılaştıkları zorlukları anlamak amacıyla yapılan bu çalışmada, toplumda genellikle erkek işi olarak görülen pazarcılığın kadın emekçiler tarafından icra edildiği özel bir alan incelenmiştir. Araştırma kapsamında, pazarcı kadınların çalıştıkları süreçlerle ilgili duygu ve düşüncelerine odaklanabilmek için nitel araştırma yöntemlerinden biri olan fenomenolojik yaklaşım benimsenmiştir. Samsun'da ve Bafra'da pazarcılık yapmakta olan 15 pazarcı kadınla yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Verilerin analizi sonucunda belirlenen ana temalar pazarcılık ve ürünler, çalışma yaşamı, sosyal yaşam, rol ve sorumluluklar, sorunlar ve zorluklar olarak belirlenmiştir. Bu ana temalara bağlı olarak oluşturulan alt temalar ise; ulaşım, ürün temini, ürün çeşitliliği, çalışmaya iten nedenler, yapılan işten memnun olma, ekonomik özgürlük, çalışma yaşamının zorlukları, yoksulluk, pazarda sorun yaşama, eğitimsizlik ve emeklilik hakkı olarak belirlenmiştir. Araştırma sonucunda; pazarcı kadınların cinsiyetleri sebebiyle pazarcılık sektöründe çalışırken çeşitli zorluklar yaşadıkları tespit edilmiştir. Bu bağlamda alana ilişkin çalışmaların yürütülmesine ihtiyaç olduğu söylenebilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadın Emeği, Pazarcı Kadınlar, Toplumsal Cinsiyet.

A RESEARCH ON THE EXHIBITION OF WOMEN'S LABOR: THE EXAMPLE OF MARKET WOMEN

ABSTRACT

In this research, which was carried out in order to understand the experiences and difficulties faced by market women, a special area in which bargaining, which is generally seen as a male job in society, is performed by female workers was examined. Within the scope of the research, phenomenological approach, one of the qualitative research methods, was adopted in order to focus on the feelings and thoughts of market women about the processes they work. Face-to-face interviews were conducted with 15 women who were marketers in Samsun and Bafra. The main themes determined as a result of the analysis of the data were determined as marketing and products, working life, social life, roles and responsibilities, problems and difficulties. The sub-themes created depending on these main themes are; transportation, product supply, product diversity, reasons for working, satisfaction with the work done, economic freedom, difficulties of working life, poverty, having

problems in the market, lack of education and right to retirement . As a result, it was determined that market women experience various difficulties while working in the market sector due to their gender. In this context, it can be said that there is a need to carry out studies on the field.

Keywords: Women's Labor, Gender, Market Women.

GİRİŞ

Küreselleşmenin ve neo-liberal ekonomi politikalarının etkisiyle güç kazanan kapitalist sistemle birlikte fordist üretim biçimleri yerini post-fordist yani esnek üretim biçimlerine bırakmıştır. Bu yeni üretim biçimleri ise ucuz ve vasıfsız işgücünü, esnek ve uzun çalışma saatlerini, güvencesiz, geçici iş ve hizmetleri meşrulaştırarak işgücü piyasalarında ve istihdam şekillerinde küresel ölçekli bir dönüşüme neden olmuştur. Literatür, toplumsal cinsiyet rollerinin beraberinde getirdiği eşitsizliklerle ve toplumun kendilerine atfettiği “ev içi işleri yapma ve bakım verme” sorumluluklarıyla kısıtlanan kadınların, bu yeni üretim dönemiyle birlikte artan atipik işlerde erkeklerden daha fazla istihdam edildiğini ortaya koymaktadır (Castells, 2008). Genellikle belediyeler tarafından belirlenen belli yerlerde ve zamanlarda üreticinin/satıcının ve tüketicinin bir araya gelerek alışveriş yaptığı sosyokültürel ve ekonomik bir etkileşim yeri olan pazarlar, kadınların enformel sektördeki önemli çalışma alanlarından biridir. Pazarcı kadınlar genellikle toplumsal cinsiyet rolleri ile enformel sektördeki olumsuz çalışma koşulları temelinde sosyo-ekonomik sorunlar yaşamakta ve dezavantajlı gruplar arasında yer almaktadırlar (Acar, 2018; Çukur vd., 2021; Geçgin, 2019; Koday ve Çelikoğlu, 2011).

Kadın kavramına; evi çekip çeviren, çocuklarına, eşine ve bakıma gereksinim duyan akrabalarına en iyi bakımı veren, ailenin düzenini sağlayan bir “aile ideolojisi” atfedilmiştir (Yıldırım, 2021). Bu cinsiyetçi ideolojiyle kadınlara yüklenen işler, kadın olmanın bir parçası olarak tanımlanmış ve kadınların hem toplumsal hayatta hem de çalışma hayatında var olmalarına engel bir çatı oluşturmuştur (Acar ve Savran, 2008). Cinsiyetçi bir düzen oluşturan bu ideoloji; kadınların sadece evdeki görevlerini yerine getirmesi, erkeklerin ise çalışıp ailesine bakması gerektiğini savunmaktadır. Cinsiyetçi ilkeler ve ideolojilerle kadından ve erkekten beklenen roller “doğal” olarak algılanmaktadır. Bu doğallığın özünde ise kadın emeğinin değersiz olduğu, kadının ev içindeki bakım veren rolünü sürdürmesi gerektiği vurgusu yatmaktadır (Kergoat, 2004). Bu “doğal” roller, kadının emeğinin piyasada hiçe sayılmasına ve “bakım emeği” odağında değerlendirilmesine neden olmaktadır (Öztürk, 2011). TÜİK 2016 yılı Türkiye Aile Yapısı Araştırması; çocuk bakım hizmetlerinin büyük oranda anneler tarafından gerçekleştirildiğini, çocukların sadece %2.8’inin kreşe gittiğini, ailelerin bir bakıcı hizmeti alma oranının ise

%2.8'den daha düşük olduğunu ortaya koymaktadır. TÜİK 2018 yılı verilerinde kadınlara atfedilen çocuk bakım görevinin; kadınların iş hayatına katılamamalarına, iş hayatından ayrılmalarına ve çocuk büyüdükten sonra işe dönmeye karar vermeleri durumunda da çalışma hayatında uyum zorlukları yaşamalarına neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine benzer şekilde TÜİK (2021) Kadın İstatistikleri Raporu, halkın %35.8'inin kadınların asıl sorumluluğunun "çocuk bakımı ve ev işleri" olduğunu düşündüklerini; TÜİK (2022) İşgücü İstatistikleri Raporu, ülkemizdeki formel sektördeki istihdam oranının erkeklerde %65.7, kadınlarda %31.7; işgücüne katılma oranının ise erkeklerde %72.1 kadınlarda %36.4 olduğunu göstermektedir. Mevcut ulusal raporlar Türkiye'deki toplumsal cinsiyet algısının, sosyo-kültürel değişkenlerin ve yasal düzenlemelerdeki yetersizliklerin kadınların ya evde "ücretsiz aile işçisi" statüsünde ya da düzensiz, güvencesiz, düşük ücretli, düşük statülü enformel işlerde çalışmalarına ve işgücü piyasasında ikincil konumda yer almalarına neden olduğunu ortaya koymaktadır.

Kadınların bahsi geçen bakım rollerinin devredilebilmesinin istihdama katılımlarında belirleyici olduğunu ortaya koyan birçok araştırma bulunmaktadır. Bilgin ve Tuğkan (2021) tarafından yürütülen bir çalışmada; kadınların çalışma yaşamlarının, onların ev işleri ve çocuk yetiştirme sorumluluklarını devredilebilmesi ile şekillendiğini ortaya koymaktadır. Yine benzer şekilde Ecevit (2005); çocuklu kadınların çalışma hayatına dahil olabilmelerinin, çocuklarını bırakabilecek güvendikleri bir akrabanın ya da düşük ücretli bir bakım kuruluşunun olmasına ve kadının çalışma hayatından elde edeceği gelirin ev işlerini ve çocuk bakımını karşılamasına bağlı olduğunu belirtmiştir. Aktif çalışma hayatına dahil olan boşanmış kadın oranının, evli kadın oranından fazla olduğunu ortaya koyan çalışmalar da mevcut bulguları desteklemektedir (UN Women, 2019). Özetle, ülkemizde kadınlara atfedilen ve onların istihdama katılımlarında belirleyici bir faktör olan bakım rollerinin; kadınların güçlenmelerine ve ekonomik bağımsızlıklarını elde etmelerine ket vurarak "yoksulluğun kadınlaşması" gibi bir sosyal sorunun daha ortaya çıkmasına neden olduğu söylenebilir.

Kadının tarih boyunca cinsiyet eşitsizliğinin bir sonucu olarak emek sektöründe yer alması toplumsal bir sorun olarak karşımıza çıkmıştır. Halbuki kadınların emek sektöründe yer almaları toplumun ekonomik büyümesine ve gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Tarih boyunca enformel bir şekilde toplumun içinde yer alan kadınlar da hep var olmakta (Yetişen, 2009) ve bu alanda kadınların emeğini sergilemesi ülkemizde I. Dünya Savaşı öncesine kadar dayanmaktadır. 1913 yılında Behire Hakkı Hanım'ın evinin bir odasında terzilik yapmaya ve sonrasında kadınlara dikiş eğitimi vermeye başlaması, 1919 yılında geçim sıkıntısı çeken Naciye Hanım'ın evinin çatı katında fotoğrafçı dükkanı açması ve kadınların fotoğraflarını çeken bir fotoğraf stüdyosu kurması ilk örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınların toplumsal hayatta ve çalışma hayatında varoluşlarının yasal temelleri ise ilk olarak Cumhuriyet'in ilanı ile olmuştur (Demir, 2018). 1923

Cumhuriyet'in ilanı ile kadınların sosyal hayata katılımlarına ilişkin düzenlemeler çok partili dönemlere geçişe kadar sürmüş ve kadınların toplumsal hayatta ve çalışma hayatında var oluşlarını güçlendirmiştir. Kadınlara ilk kez 1930 yılında seçme ve seçilme hakkının tanınması; kadınların toplumsal hayatta varoluşlarının temel olmuştur (Özer, 2017). Bununla birlikte modernleşme hareketi doğrultusunda "aile ve kadın" kavramları doğrultusunda bazı yeni düzenlemeler de getirilmiştir. Bu düzenlemelerin temelinde "aile" ve "aile içi ilişkiler" olduğu bilinmektedir. Modernleşmeyle ilgili yapılan düzenlemelerde özellikle geleneksel aile yapısı yerine "çekirdek aile" yapısı desteklenmiş ve "kamusal alanda ve ücretli çalışan kadın" rolüne vurgu yapılmıştır (Kandiyoti, 1997). Modernleşme hareketiyle yapılan aile içi toplumsal cinsiyet rolleri düzenlemeleri, Türkiye'yi 1950'lerden sonra daha önce hiç olmadığı kadar geleneksellikten uzaklaşmıştır (Göle, 1998). Kamusal alanda ve ücretli çalışan kadın rolü de modernleşme süreciyle birlikte daha önem kazanmış ve kadınların daha fazla çalışma hayatına atılmasıyla birlikte, toplumsal cinsiyet rollerinde de değişiklikler olmuştur.

1980'lerden itibaren giderek yayılan ve keskinleşen neo-liberal politikalar ile küreselleşme hareketleri işsizliği ve yoksulluğu artırmış, gelir dağılımını bozmuş ve bu olumsuz yapı içerisinde kadınlar çoğunlukla enformel sektörde emeğini ve işgücünü sergilemek zorunda kalmıştır. Kadınlar enformel sektörde yer almalarının bir sonucu olarak ise üretim piyasasında ucuz iş gücü yaratmışlardır. Neo-liberal politikalar, ataerkil yapı, cinsiyet eşitsizliği ve toplumsal yapıdaki bazı normlar kadının formel sektörde yer almasını engellemekte ve enformel sektörde yer almasına zemin hazırlamaktadır.

Kadının çalışma yaşamındaki varlığı erkekler tarafından tercih edilmeyen işlerde istihdam ihtiyacının artmasıyla birlikte olanaklı hale gelmiştir (Dedeoğlu, 2009). Diğer yandan kadın emeğinin evde olduğu gibi çalışma yaşamında da görünmez olduğu, hafife alındığı, harcanan duygusal emeğin ise hiç görülmediği bir ortamda kadın işleri daha da değersizleşmekte, ücretler düşmekte, sigortasız çalışma yaygınlaşmaktadır (Urhan ve Etiler, 2011). Dolayısıyla enformel sektörde emek sergileyen pazarcı kadınların sorun ve ihtiyaçlarının görünür kılınması önem arz etmektedir.

Bu bağlamda araştırmanın genel amacı; pazarcı kadınların yaşadıkları sorun ve ihtiyaçların tespit edilmesidir. Genel amaç doğrultusunda alt amaçlar ise;

1. Pazarcı kadınların işe başlama süreçleri nasıl gelişmiştir?
2. Pazarcı kadınların çalıştıkları süreçlerde yaşadıkları zorluklar ve ihtiyaçlar nelerdir?
3. Pazarcı kadınların toplumsal cinsiyet rolleri çalışma hayatlarını nasıl etkilemektedir?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Çalışma; pazarcı kadınların yaşam deneyimlerinin derinlemesine incelenmesi için nitel araştırma yönteminin fenomenolojik yaklaşımı temel alınarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma verileri, nitel araştırma yaklaşımlarından fenomenolojik araştırma deseni kullanılarak toplanmıştır. Fenomenolojik araştırmada, katılımcıların yeni bir fenomen veya fenomenlerle ilgili yaşam tecrübelerini anlamaya çalışan, katılımcıların fenomenle ilgili deneyimlerini açıklayan araştırma yöntemidir (Creswell, 2013). Pazarcı kadınların çalışma yaşamının koşulları, pazarda çalışırken yaşadıkları sorun/gereksinimler ve bu sürece dair duygu ve düşünceleri bu yaklaşım çerçevesinde ele alınmıştır.

Çalışma Grubu

Çalışmaya katılma kriteri olarak kadın olmak, 18 yaşından büyük olmak ve pazar alanlarında kendine ait bir sunuş tezhagında satış yapıyor olmak olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda Samsun ili Taflan ve Bafra ilçesindeki semt pazarlarında pazarcılık yapan ve görüşme yapmayı kabul eden 15 pazarcı kadın çalışma grubumuzu oluşturmuştur. Çalışmamıza katılan gönüllü kadınların gizliliğinin korunması amacıyla her bir kadına D1 ile D15 arasında bir kod tanımlanmıştır. Çalışma grubumuzu oluşturan katılımcıların sosyo-demografik bilgileri Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Sosyo-demografik bilgiler

Kod	Yaş	Eğitim Durumu	Medeni Durum	Çocuk Sayısı	Eşin Yaşı	Eşin Mesleği	Eşin Eğitim Durumu	Pazara Çıkılan (Gün)	İkamet Yeri	SSK Durumu
D1	55	İlkokul	Evli	3	55	Çiftçi	İlkokul	3	Bafra	Var
D2	40	İlkokul	Evli	2	40	Şoför	Ortaokul	3	Bafra	Var
D3	46	İlkokul	Bekar	1	-	-	-	2	Taflan	Var
D4	53	Okuryazar Değil	Evli	2	55	Pazarcı	Ortaokul	3	Bafra	Yok
D5	46	Lise	Evli	2	47	İşçi	Lise	7	Bafra	Yok
D6	58	İlkokul	Evli	6	80	Emekli	İlkokul	7	Bafra	Yok
D7	66	Okuryazar Değil	Evli	6	75	Çalışmıyor	İlkokul	1	Taflan	Yok
D8	73	Okuryazar Değil	Bekar	5	Vefat	Çoban	Okuryazar Değil	1	Taflan	Var

D9	65	Okuryazar Değil	Evli	3	65	Pazarıcı	İlkokul	2	Bafra	Yok
D10	63	İlkokul	Bekar	2	Vefat	İşçi	İlkokul	1	Taflan	Yok
D11	65	İlkokul	Evli	2	58	Emekli	İlkokul	2	Bafra	Yok
D12	63	İlkokul	Evli	2	64	Emekli	İlkokul	1	Taflan	Yok
D13	56	İlkokul	Evli	4	56	Emekli	İlkokul	3	Taflan	Yok
D14	45	İlkokul	Evli	-	45	Pazarıcı	İlkokul	7	Bafra	Yok
D15	58	Okuryazar Değil	Evli	5	57	Pazarıcı	İlkokul	7	Bafra	Yok

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın temel amacı ve bu amaç doğrultusunda yapılmış araştırmalar doğrultusunda "Pazarıcı Kadın Görüşme Formu" yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmuştur. Bu form, pazara bir ürün satmak için çalışma yaşamına katılan kadınların sosyo demografik bilgilerini, enformal sektörde çalışmaya iten nedenleri ve çalışma yaşamında cinsiyete dayalı yaşanan zorlukları kendi düşünce ve deneyimleriyle ortaya koyacak şekilde hazırlanmıştır.

Görüşme Süreci

Araştırmacılar 03.12.2022-11.12.2022 tarihleri arasında farklı günlerde Samsun Taflan Semt Pazarı ve Bafra İlçe Semt pazarına gitmiştir. Semt pazarındaki satışların öğlen saatleri ve iş çıkış saatlerinde yoğun olmasının görüşme sürecini etkileyeceği için araştırmacılar kadınlarla görüşmek için sabah 08:00'da pazar alanında bulunmuştur. Araştırmacılar semt pazarlarında bulunan tüm kadınlara ulaşarak öncelikle araştırmanın amacı anlatılmıştır. Bu kadınlardan araştırmacının amacı doğrultusunda gönüllü olan kadınlarla sunum tezgahında görüşme yapılmış ve katılımcının onayıyla görüşme süreci ses kaydına alınmıştır. Görüşme yaparken zaman zaman tezgaha bir müşterinin gelmesiyle görüşmelere kısa süreli aralar verilmiştir. Görüşme sürecinde pazarıcı kadınların satış yapmalarına da devam etmelerine olanak sağlamak araştırmacıların önemsendiği bir durumdu. Katılımcılarla yapılan her bir görüşme ortalama 30 dakika ile 45 dakika arasında sürmüştür.

Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında yapılan görüşmeler bilgisayar ortamında deşifre edildikten sonra; verilerin kavramsallaştırılması ve ilişkilendirilmesi esasına dayanan içerik analizi yöntemi (Erdoğan vd., 2017) esas alınarak; verilerin daraltılması, adlandırılması, kategorilere ayrılarak ilişkilendirilmesi ve yo-

rumlanması (Gürbüz ve Şahin, 2018) şeklinde analiz edilmiştir. Bu bağlamda görüşmeler bilgisayar ortamında Word dosyasına aktarılmış, her bir araştırmacı tarafından deşifreler okunarak bulgular arasında anlamlı ilişkiler ortaya çıkarılmış ve kodlanmıştır. Elde edilen kodlar kategorilere ayrılarak Tablo 2'deki şekilde temalandırılmıştır.

Tablo 2. Ana Temalar ve Alt Temalar Tablosu

Ana Temalar	Alt Temalar
Pazarcılık ve Ürünler	Ulaşım Ürün Temini Ürün Çeşitliliği
Çalışma Yaşamı	Çalışmaya İten Nedenler Yapılan İşten Memnun Olma Ekonomik Özgürlük Çalışma Yaşamının Zorlukları
Sosyal Yaşam, Rol ve Sorumluluklar	-
Sorunlar ve Zorluklar	Yoksulluk Pazarda Sorun Yaşama Eğitimsizlik Emeklilik Hakkı

Etik Kurul İzin Bilgileri

Yapılan bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur.

Etik Değerlendirmeyi Yapan Kurul Adı: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu

Etik Değerlendirme Kararının Tarihi: 30.12.2022

Etik Değerlendirme Belgesi Sayı Numarası: 2022-1132

BULGULAR

Pazarçılık ve Ürünler

Pazarda çalışan kadınlarla yapılan görüşmelerde pazarçılık ve ürünlere ilişkin verilen bilgilere bakıldığında yoğunluğa göre; “ulaşım”, “ürün temini” ve “ürün çeşitliliği” alt temaları elde edilmiştir.

Ulaşım

Ulaşım temasında; kadınların pazar yerine gelirken ve dönüşte ev ile pazar yeri arasında kullandıkları ulaşım yöntemleri işlenmiştir. Yapılan görüşmeler sonucunda pazarıcı kadınların, pazar alanına geliş ve dönüşlerini çoğunlukla kendi araçlarıyla ve aile üyelerinden birinin yardımıyla gerçekleştirdikleri görülmüştür. Pazarıcı kadınlar ulaşımını çoğunlukla eşleri ile sağladıklarını D5: “*Eşim almaya geliyor.*”, D12: “*Herif gelip alıyor beni yoksa ben kendim dönemem.*”, D11: “*Herifle pazarı topluyoruz; birlikte gidiyoruz.*” şeklinde ifade etmişlerdir. D13 kodlu katılımcı ise diğerlerinden farklı olarak ulaşımını gelini ile sağladığını D13: “*Valla benim gelin getiriyor. Hem okuyor hem beni araçla taşıyor.*” şeklinde dile getirmiştir.

Pazarda başkasının tezgahında günlük ücretle çalışan D3 kodlu katılımcı ise kimi zaman tezgah sahipleriyle kimi zaman ise babasıyla ulaşımını sağladığını D3: “*Eğer tezgahtaki malzemeler bittiyse buradakiler beni eve bırakıyor onlarla birlikte çıkıyorum eğer ki malzeme bitmemiş kapatmamışsak babamla beraber gidiyorum.*” şeklinde dile getirmiştir. Bu noktada pazarıcı kadınların ulaşımının çoğunlukla erkek aile bireylerine bağlı olduğu dikkat çekmektedir.

Evinin pazar yerine yakın olduğunu belirten D6 kodlu katılımcı ise ulaşımını yaya olarak gerçekleştirdiğini D6: “*Kızım ben her gün geliyorum, evim de yakın burda, yürüyerek gidiyim. Yalan söylemiyim sana ha burdan aliyim burdan ekmek paramı kazanıyım, geçinip gidiverem.*” ifadeleriyle aktarmıştır.

Kendi aracı olmayan ve yürüme mesafesinde ikamet etmeyen pazarıcı kadınların ise toplu taşıma araçlarını kullandıkları görülmüştür. Bu noktada pazarda satacakları ürünlerle birlikte toplu taşıma araçlarını kullanmak isteyen katılımcıların zorluklarla karşılaştıkları görülmektedir. D8 kodlu katılımcının “*Arabayla. Önceden Atakuma gidiyodum. Minibüsüne gidiyodum. Araba sorunumuz çok oldu. O minibüsçülerden çok kavgaya ettim. Belediye arabasında karıların kafasına bi kaç dene süt bidonu vurdum yani. İstemiyolar bizi sütçüyük ya. Çuval elimde sırtımda yanımda 6 tene çocuk ben inene kadar siz inin. Binme diyi. Ben binicem diyim onlar binme diyi*” ifadesine bakıldığında hem fiziksel hem de diğer yolcuların tavırları sebebiyle duygusal olarak zorlandığı sonucuna varılabilmektedir:

D13 ve D12 kodlu katılımcılar D13: “Aynen, beni burada bıraktı, aracı da bıraktı, dolmuşlara binip gitti. Yakıt çok yakıyor. 400 milyon... 400 milyon yakıyoruz buraya, bir pazara.”, D12: “Bazen de taksi ile gider gelirim ama 60 TL alıyorlar taksi çok pahalı, herif de hasta her zaman götürüp getiremiyor.” ifadeleriyle yol masraflarının yüksek olduğundan ve yakıt, ulaşım ücretlerinin kendilerini zorladıklarından bahsetmişlerdir.

Yukarıdaki ifadelere göre kadınların kendi araçları olması durumunda şoförlüğü olan bir kişinin kendilerini Pazar yerine getirmelerine ihtiyaç duymakta, araçları olmaması durumunda ise toplu taşıma veya yakın yerde oturuyorlarsa yaya olarak pazara ulaşım sağlamaktadırlar. Bu noktada dikkat çeken unsur pazarcı kadınların ulaşımını sağlamada erkek gücüne ihtiyaç duymasıdır. Özellikle görüşülen kadınların ileri yaşlarda olmaları ve araç kullanmayı bilmemeleri ki bu durum da toplumsal cinsiyet rolleri sebebiyle kadınlara küçük yaştan itibaren araç kullanımının öğretilmiyor olmasıyla yakından ilgilidir- söz konusu ihtiyacı var etmez.

Ürün Temini

Ürün temini temasında katılımcılar; pazarda sattıkları ürünleri temin etme ve üretme süreçlerinden bahsetmişlerdir. Ürünlerin üretimi sürecinde pazarcı kadınların bazıları sattıkları ürünleri tarlada kendilerinin yetiştirdiklerini D11: “Bir gün tarladan ürünleri topluyoruz sonra üç gün tarladan aldığımız ürünleri pazara hazırlıyoruz, iki gün de pazarda satıyoruz.”, D8: “Yok yok kendim yapıyorum kendi malım. Kendi bahçemden topluyorum.”, D8: “Bu yeşillikleri de kendim yapıyorum” şeklinde ifade etmişlerdir.

Ürünleri kendi tarlalarında yetiştiren kadınların yanı sıra; satın alma yoluyla ürün temin ederek pazarda satış yapan katılımcılar da temin süreçlerini D15: “Samsun'dan ve buradaki halden getiriyor eşim. Kendi aracımızla alıyoruz. Tezgahı da beraber yerleştiriyoruz.”, D6: “Köylü buraya getiriyor, bende köylülerden alıyorum, ürünler kendimizin değil” şeklinde dile getirmişlerdir.

Ayrıca D7 kodlu katılımcı sattığı ürünü komşusunun bahçesinden topladığını ve bir kova ile pazara getirdiğini “Bir tek bu elmaları Almanyah'dan aldım, kurudu benim meyvelerim.” sözleriyle aktarmıştır. Bu noktada herhangi bir satın alma veya üretme bulunmamakta; çevresinin yardım etmesiyle ürünü temin ederek pazarcı kadının gelir elde etmeye çalıştığı dikkat çekmektedir:

Ürün temini noktasında bakıldığında; pazarcı kadınların kimi zaman kendi ürünlerini kendi tarlalarında üreterek kimi zaman satın alarak kimi zaman ise çevrelerinde tarla sahibi olanların yardımı ile temin ettikleri görülmektedir. Bu bağlamda pazarcı kadınların sahip oldukları imkanların ve sosyal destek mekanizmalarının önem arz ettiği dikkat çekmektedir.

Ürün Çeşitliliği

Ürün çeşitliliği temasında katılımcılar; pazarda ne türde ve çeşitlilikte ürünleri sattıklarını D15: “Pazara bazen erkenden 6-7 gibi geliyoruz, bazen sabah 8-9 gibi geliyoruz, akşama kadar duruyoruz. Bazen sadece eşime bırakıyorum. Bazen sadece ben geliyorum. Her gün açıyoruz. Mevsimine göre ne varsa satıyoruz; yaklaşık 10 çeşit ürün var.”, D14: “Evet, pırasa 7-8 lira, tere var, roka var onlar 3 lira-4 lira, maydanoz iki bağ 5 lira. 10 çeşit ürün satıyoruz.”, D5: “Sebze, yeşillik, pırasa, ıspanak, marul ...köyden gelen ürünler” şeklinde ifade etmişlerdir.

Katılımcıların ifadelerine bakıldığında pazarcı kadınların yeşillik türü ürünlerin temini ve satışını gerçekleştirdikleri görülmektedir. Bu noktada herhangi bir farklılığa veya ürün çeşitliliğine rastlanmamıştır. Bazı katılımcılar 15-20 çeşit yeşillik satarken bazı kadınlar 1-2 çeşit pazarlıyorlar. Dolayısıyla aynı türden ürünlerin kadınların imkanlarına göre çeşitlendiğinden bahsedilebilmektedir.

Çalışma Yaşamı

Pazarda çalışan kadınlarla yapılan görüşmelerde; “çalışma yaşamı” teması altında araştırmaya katılan pazarcı kadınların; yoğunluklarına göre “çalışmaya iten nedenler”, “yapılan işten memnun olma”, “çalışma yaşamının zorlukları” ve “ekonomik özgürlük” alt temaları oluştuğu görülmektedir.

Çalışmaya İten Nedenler

Çalışma hayatı teması altında en yoğun çıkan alt tema çalışmaya iten nedenler teması olmuştur. Pazarcı kadınları çalışmaya iten faktörlerin başında yoksulluk gelmektedir. Yoksulluktan kurtulma mücadelesi veren kadınlar barınma, sağlık ve eğitim gibi ailenin temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla pazarcılık yapmaya başladıklarından bahsetmektedirler. Katılımcılardan D1 bu durumu anlatısında “Yani çok zor durumlarım vardı. Pazar olmasaydı aç kalırdık. İnan ki gerçekten. Küçük kızım ne dedi biliyor musun? Anne, babam pazara gitmese biz aç kalırdık dedi. O günlerim de vardı.” şeklinde anlatmıştır. D13 anlatısında çalışarak sahip olduklarını “Öyle öyle işte biraz şey yaptık, evimizi ocağımızı yaptırдық. Evimiz yoktu, bir şeyler yaptırıyoruz işte bunlarla yaptırıyoruz. Biber fidesiyle beş on kuruş para kazanıyoruz.” şeklinde aktarmıştır.

Araştırmaya katılan pazarcı kadınların bir kısmı çalışma motivasyonunu aile bireylerine destek olabilmek şeklinde belirlemektedir. Aile üyelerindeki sağlık problemleri, eğitim gören çocuk ya da torunların var oluşu, aile içinde gelir getiren bir yakının vefatı gibi durumlardan dolayı kadınlar ilerlemiş yaşlarına rağmen pazarcılık yaparak çalışmaya devam etmektedirler. D6 anlatısında bu durumu “2 tane

yetimim var annesi çalışmıyor; bel fitiğinden ameliyat oldu, İstanbul'da oturuyorlar. Amcan emekli, yalnız iki tane çocuğuma yardım etmeye mecburuz, çocuklarım küçük. Onlara şimdi yardım etmesem o çocuklar okuyamaz. Birisi daha torunlarımın 7 yaşında, biri 8 yaşında. Onlara yardım etmek zorundayım. Hem kendim için en çok da torunlarım için çalışıyorum. Şimdi onların orda evleri kira ben burdan ayrı alsam, orda yarın bir gün çocuklara eğitimi kim verecek. Onların yiceği oluyo, onların hastalığı oluyo, onların sigortası yok, onların emeklisi yok.” şeklinde ifade etmiştir.

Kadının işgücü piyasasındaki yerinin önemi, kadının bireyselliğine yönelik yararları kapsamında ayrıca ele alınması gereken bir mevzudur. Kadın istihdamının temel yararları arasında kadının gelişimi, sosyalleşmesi, ayakları üzerinde durabilen bir birey gibi hissetmesi ve özgürleşmesi yer almaktadır (Turgut, 2019). Araştırmaya katılan bazı kadınlar kamusal alanda var olabilmek, sosyalleşebilmek, kendilerini psikolojik olarak değerli hissedebilmek ve ekonomik özgürlüklerini kazanmak amacıyla pazarcılık yaptığından bahsetmektedir. D2 anlatısında bu durumu “Bir bayanın kendine göre çalışması daha iyi, ayaklarının üzerinde durması daha iyi. Çalışmayı seviyorum” şeklinde belirtmiştir. D2 ise çalışmanın kendisine psikolojik olarak iyi geldiğini anlatısında “Mesela evde kalsan temizlik, bunalım, şu bu yaşıyorsun mesela yine burada geliyorsun esnaf arkadaşlarla vakit geçiriyorsun. Mesela akşam nasıl oluyor anlamıyorsun. Bir de alıştığım için evde duramıyorum, bunalıyorum” şeklinde ifade etmiştir. Benzer şekilde D3 anlatısında “Sinirlerim düzeldi sakinleştim. Annemlerle birlikte yaşıyorum ben, annemle de anlaşamıyoruz Annem çocuğuma çok karışıyordu; dedim yani dışarıda durayım evde durup kavgaya etmektense. Pazarcılık haricinde ben yazın da yevmiyeciliklere gidiyorum fındık bahçelerine tarlalara. Haftada bir gün de evimi temizliyorum. Yeter.” olarak durumunu ifade etmiştir.

Katılımcılardan bazıları pazarda çalışmaktan memnun olmasa dahi, yaşlılıklarından dolayı başka bir seçenekleri olmadığından pazarda çalışmak zorunda kaldıklarını, farklı bir seçenekleri olsa pazarda çalışmayı tercih etmeyeceklerini belirtmişlerdir. Bu durumu D6 anlatısında “Çok şükür Allah'ıma memnun olmasam da ne yapayım mecburiyetten. Başka bir yere gidemezsin başka bir şey yapamazsın. Gençliğimiz geçti, iş yoktu güç yoktu, ama şimdiki gibi genç olsam hiç pazara sürmezdim girerdim bir tekstile çalışırdım aylığımlı alırdım otururdum. Ama şimdi mecbursun” şeklinde ifade etmiştir.

Pazarcılık işinde mecburiyetten çalışan kadınların yanı sıra bu işi severek yapan, çalışma hırslı olan ve motivasyonunu bu sebeplerle devam ettiren kadınlar da vardır. Pazarcılık yapmanın zorluklarına rağmen severek pazarcılık yaptıklarından bahsetmektedirler. D4 anlatısında bu durumu “Yok yok istemezsen yapar mısın bu işi! Ben severek yapıyorum önceden alıp satıyorduk dışarıdan. Sonra maydanoz ekmeye başladık, sonra kendimiz yapıp satmaya başladık. Severek yapmasan, yapamazsın bu işi. He tabii soğukta insan üşüyor kolu falan ağrıyor ama yapacak bir

şey yok.” şeklinde belirtmiştir. Benzer şekilde D8 ise durumunu anlatısında “Benim çalışma hırsım çok yine. Seviyorum. Dizlerim ağrımasa aha bu tepeden 3 ton odun indiririm. Çocukluktan geliyi.” şeklinde ifade etmiştir.

Pazarcılık mesleğinin kök ailenin temel geçim kaynağı olduğu durumlarda ve aile büyüklerinin deneyimleri ile motive olan kadınlar, pazarcılığı kuşaklar arası aktarılan bir meslek olarak tanımlamışlardır. D2 bu durumu anlatısında “Eşimin sülalesi pazarcı olduğu için öyle göre göre başladım yani.” şeklinde anlatırken, D13’ün anlatısında bu durum “Benim kaynanam da pazarcıydı, pazarcının gelini pazarcı oldu, şimdi de benim gelin pazarcı.” şeklinde ifade edilmiştir.

Yapılan İşten Memnun Olma

Katılımcılar, pazarcılığın getirisi olan maddi sıkıntılardan kurtulma, psikolojik iyi oluş hali zamanın verimli değerlendirilmesi gibi faktörlerden dolayı yaptıkları işten memnun olduklarından bahsetmişlerdir. D12 anlatısında “Çok memnunum, kafam dağılıyor. Hayvanlarla uğraşıyorum süt benim sütüm hayvanlar bana cevap vermiyor terapi benim için onlarla konuşuyorum.” şeklinde memnuniyetini dile getirmiştir. D9 ise anlatısında memnuniyetini “Olmaz mı? Borçları bitirdik. İyi oldu; para kazandık” şeklinde belirtmiştir. D3 meşguliyetin kendisine iyi gelme sürecini anlatısında “Memnunum. En azından stres atıyorum aktivite oluyor benim için. İnsan oturup kendin dinlediği sürece hepten sinir bozuluyor. Çalışmak iyidir meşguliyet her zaman için iyidir.” sözleriyle ifade etmiştir.

Eş desteğiyle dayanışma içinde yaptığı işten memnuniyet düzeyinin arttığını belirten bir D14 memnuniyetini şu şekilde dile getirmiştir: “Eşimle beraber çalıştığım için memnunum. Yani beraber çalıştığımız için.”

Yaptıkları işle ilgili memnuniyetlerini dile getiren pazarcı kadınların yanı sıra memnun olmadığını belirtenler, genellikle eğitim durumunun yetersizliği, yaşlılık gibi sebeplerle başka bir işe yönelme şansı bulamadıklarından bahsetmektedirler. D2 anlatısında düşüncelerini “Çok yorucu ama yani okumadığım için başka işlere de gidemiyorum. Tekstil hayatını sevmiyorum 2-3 ay çalıştım tekstilde ama sevmedim. Bana göre değil yani okumadığın için de başka yerlerde işe giremiyorsun yani. Devlet işine falan mesela geçen şey olmuş temizlik personeli almışlar. Gittim; yaş engelmış bir aydan kaybettim. Öyle yani başvuramadım o yüzden” şeklinde ifade etmiştir.

Pazarcı kadınlarla yapılan görüşmelerde ev içi sorumluluklar ve çalışma hayatındaki sorumlulukların fiziksel güce ve yeteneğe göre paylaşıldığı anlaşılmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri gereği traktör sürmek, ürünlerin halden temini, hesap süreçleri, ulaşım süreçleri gibi işler erkeğin sorumluluğundayken; bahçeden ürün toplama ve pazar tezgahında ürünleri satma gibi işler kadının sorumluluğunda olduğu anlaşılmaktadır. D9 iş bölümünü anlatısında “O bahçe işi olduğu zaman

yardım eder, traktör sürer.” şeklinde ifade ederken, D15 aralarındaki iş bölümünü anlatısında “Ürünleri alırken mesela pazarlık sürecine ben karışmam yani ben aldıya vergiye hiç karışmam. Ben sadece çalışırım; giderim eve.” sözleriyle belirtmiştir. D11 ise aile içi iş bölümünü anlatısında “Hepsi bahçeden geliyor. Halden geleni herif gidip aldı geldi. Bahçeden olanları gelin oğlan birlikte toplayıp yüklüyoruz; arabamız var ona yüklüyoruz herifle birlikte getiriyoruz.” şeklinde belirtmiştir.

Geniş aile olarak yaşanan evlerde ev içi sorumluluklarının geline ya da kız çocuklarına düştüğü konusunda geri bildirimler alınmıştır. Kadının yaşının ilerlemesi, sağlık problemlerinin çıkmasıyla birlikte, ev işleri istasyon roller olarak kadından geline ya da kız çocuklarına geçmektedir. Bu durum D9’un anlatısında “*Ev işlerini gelin yapar, biz çalışırız onlara bakarız o da bize bakar.*” şeklinde ifade edilirken; D8’in anlatısında “*Gençken ben yapardım ama sonradan kızlarım yaptı. 3 kızım var. Önceden gece ev işi yapardım. Gündüz çalışıyordum.*” şeklinde ifade edilmiştir.

Ekonomik Özgürlük

Ekonomik olarak kimseye muhtaç olmadan temel ihtiyaçların karşılanabilmesi önemsenmektedir. Başkasına bağımlılığın yaşatacağı belirsizlik hissi D6’nın “*Sen bana versen bir öğün ekme verirsin, bir tabak yemek verecektin, ertesi sabah olduğunda acaba getirecek mi getirmicek mi? Gidecek mi ama burdan eyi kötü şükürler olsun ekmeğimi aliyem. Ama yağlı yiyem ama yavan yiyem, oturup yiyem.*” anlatısıyla anlaşılabilir. Benzer şekilde ilerlemiş yaşlarına rağmen kadınların ekonomik bağımsızlıkları için çabaladıkları anlaşılmaktadır. Bu durum D10’un anlatısında “*Ekonomik durumum daha iyi olsun. Borçsuz olayım. Kimseye bağımlı olmamayı isterdim.*” şeklinde ifade edilmişken, D7’nin anlatısında ise bu durum “*Eve gitsem adam vermez zaten. Yok yok diyo. Ne diyim. Yine kadınlar bana veriyo. Astım hastasıyım. İlacımı alıyom. Öyle işte. Kendi param başka oluyo. Onun bunun gözüne bakana kadar buraya geliyom.*” şeklinde ifade edilmiştir. Benzer şekilde ekonomik özgürlüğün verdiği haz D7’nin anlatısında “*Şu yaşıma kadar ben bir lira kimseden almadım. Kendi paramla gittim. Kendi paramı kazandım. Kimse de bir şey demedi. Verdım; almadım. Borç istediysem de yok diye istememişimdir.*” şeklinde görülmektedir.

Aile bütçesine katkıda bulunmaktan dolayı mutlu olduğunu belirten ve ekonomik özgürlüğün maddi manevi çıktılarında bahseden kadınların olduğu gözlenmektedir. Kazançlarıyla maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılama fırsatı bulmanın yarattığı mutluluğu ifade etmişlerdir. D10’un anlatısında bu durum “*İhtiyaçlarımı daha rahat alabildim. Ekonomik yardım oldu.*” şeklinde ifade edilirken, D5’in anlatısında “*Aynen maddi manevi rahatım. Kendim açısından. Ev bütçesine katkıda bulunduğum için kendimi daha rahat hissediyom*” şeklindedir.

Pazarıcı kadınların çalışma hayatları sorgulandığında aslında pazarcılıktan da önce enformel sektörde emek harcadıkları anlaşılmıştır. Pazarcılığın yanı sıra ekonomik özgürlüğünü, toplum tarafından kadına özgü bir iş olarak nitelendirilen el işleri ile çok küçük yaşlardan bu yana kazandığını belirten D6'nın anlatısı "*Varırdı kızım ben oya yapıyordum, el işi işleme, oya yapıyordum, dantel yapıyordum.*" şeklindedir. Kendi kazandığı para ile sosyalleşen, hayalleri yönünde adım atan kadınlar ekonomik özgürlüğün kendilerinde yarattığı mutluluğu farklı örneklerle ifade etmişlerdir. D7'nin anlatısında bu durum "*alacağım bişey parasız alınmıyor, aldım. Yani örnek veremiyom. Canım istediğini param olunca aldım, param olmayınca alamadım. Öyle işte.*" şeklinde ifade edilmiştir. D8'in anlatısında ise "*Değiştim çalıştım. Yer de aldım. Ev de yaptım. Düğünde beş dene yaptım. Borçsuz yaptım. Tütün de yaptım. Kızım Almanyadaydı. Doğumuna gittim. 1 lira kimseden almadım. Beş milyar masraf ettim.*" şeklinde ifade edilmiştir. Karagel ve Karagel (2014)'in çalışmasına bakıldığında araştırma bulgularını destekler nitelikte; pazarcılık sektöründe çalışmanın kadınlara ekonomik bağımsızlık sağladığı ve güçlendirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışma Yaşamının Zorlukları

Toplumsal cinsiyet; toplumun kültürü, değerleri, gelenek ve görenekleri, inançları, normları ve üretim yapısının kadına ve erkeğe yüklemiş olduğu rolleri ifade etmektedir (Çaha, Çaha ve Yılmaz, 2016). Toplumsal cinsiyet değerlerinden dolayı kadın çalışma yaşamına atılırken dahi engellenme gibi pek çok zorlukla karşılaşabilmektedir. Kadının çalışma hayatında var olmasına karşı çıkan eşler ve aile üyesi erkekler olduğunu, kadınların gizli şekilde çalışmaya zorlandığını pazarıcı kadınların şu sözlerinden anlamaktayız. D7 anlatısında bu durumu "*Eşim çalışma dedi; yollamadı beni bir yere. Adamın dediği geçiyor zaten. Benim dediğim geçmiyor ki.*" şeklinde belirtmiştir. D8'in anlatısı ise "*Oldu pazara eşimden kaynatamdan 2 sene gizli pazara gittim.*" şeklinde ifade edilmiştir.

Kadınların pazarcılık deneyimleri sürecinde çoğunlukla aile üyeleri tarafından desteklenmedikleri görülmüştür. Toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı olarak eşlerin kadın işi olarak gördükleri pek çok işte sorumluluk almadıkları, bu durumun kadınların ezilmesine neden olduğundan bahsedilmiştir. D13 anlatısında "*Hep kendim yetiştiriyorum bunları (ürünleri), biraz yoruluyorum yani. Eziliyorum çok eziliyorum. Aha beyim evde yatıyor, ben gelinle geldim. Adamın aylığı var, yıllığı var hiç umursamıyor.*" şeklinde ifade etmiştir. D7 ise anlatısında bu durumu "*O akşam yok yardım etmez. Hiç yardım etmez bir saçın telini oraya kaldırmaz. Ben desem ki oraya gitme cehenneme gitceksen... o benim inadıma cehenneme gider.*" şeklinde belirtmiştir.

Toplumsal cinsiyet rollerinin yanı sıra aile bireylerinin farklı işlerde çalışıyor olması ya da gençlerin eğitim sürecinde olmaları gibi nedenlerden dolayı da kadınların çalışma yaşamı konusunda destek alamadıklarını belirlenmiştir. Bu durumda evde yaşça büyük olan kadınların fedakarlık davranışı sergiledikleri görülmektedir. Bu durumu D2 anlatısında “*Kendim yapıyorum hiç kimseden destek yok. Kendi çabam yani. Eşim de yollarda olduğu için evde kaldıkça yardım ediyor. Ama şoför adam ne kadar sana yardım olabilir yani kendi çabamla tek başıma yapıyorum.*” şeklinde ifade ederken, D13 ise anlatısında durumunu “*Yok yavrum yok. Hep gelinler ayrı, bir gelin var yanımda okuyor işte. Okuyandan ümit bekler misin? Benim bir oğlan var o da otobüs şoförü yollara gidiyor.*” şeklinde belirtmiştir.

Pazarcılık sürecinde desteklenmeyen kadın pazarcıların yanı sıra özellikle eşleri tarafından desteklenen, oğluyla ya da akrabası olan başka bir erkekle birlikte dayanışma içinde pazarcılık işini sürdürdüğünü, erkek gücüne ihtiyacın önemini vurgulayan kadınların kendilerini daha güçlü hissettikleri saptanmıştır. Aslında pazarın da kendine özgü bir tabakalaşma sistemi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Yalnız olan kadınlar bu bağlamda kendilerini daha güçsüz hissederken, yanında bir erkekle birlikte çalışan kadınlar yalnız kadınlara göre avantajlı bir pozisyon yakalayabilmektedirler. Bu durumu D13 anlatısında “*Yanımda bir erkek olacak, gücümün yetmediği şeyi erkek elini sürece de yardım edecek yavrum bana. Bahçede de erkek lazım oluyor. Bunları taşımak tarladan... Yağmur yağıyor şakır şakır. Çamurdan çıkamıyorsun. Erkek lazım. Erkeksiz ben çıkartamıyorum. Aha orada konu komşuya yalvarıyorum da taşıttırıyorum yani bazı. Bazı benim beyim taşıyor, o da işim var diye kaçıyor gidiyor, kurtarıyor kendini.*” şeklinde ifade etmiştir.

Maddi kaygılardan dolayı kadının çalışma hayatında var olmasına karşı çıkmayan eşlerin olduğu gözlenmiştir. Pazarcı kadınlar yoksulluk kıskacından kurtulmak amacıyla eşlerinin pazarcılık yapmalarına izin verdiğini ifade etmektedir. Ayrıca çoğu kadın eşi ile birlikte pazarcılık yapmaktadır. Hatta görüşmeler sırasında görüşme talep edilen bir kadının görüşme iznini eşinden aldığı, eşine gerekli açıklamalar yapıldıktan sonra izin alındığı ancak kadının görüşme süresince tedirgin olduğu ve eşinden çekinerek birtakım cevaplar verdiği gözlenmiştir. Hatta görüşmenin uzamasından rahatsız olan D14’ün eşi “*Yeter artık benim başımı belaya sokmayın.*” diyerek görüşmeyi yarıda kesmek istemiştir. Yani erkek egemen sürecin ve kadına yönelik baskının “aynı işi” yapıyor olsalar dahi devam ettiği söylenebilir.

Eşi ya da diğer aile bireyleri tarafından baskı ve kontrole maruz kalmayan kadınlar çalışarak aile gelirine katkı sağlamalarıyla birlikte aile refahının arttığını belirtmişlerdir, dolayısıyla diğer aile üyelerinin de bu durumdan memnuniyet duydukları anlaşılmaktadır. Bu durumu örneklendiren D15’in anlatısı “*Kimse engel olmadı zaten herkesin işine gelir benim çalışmam.*” şeklindedir. D1’in anlatısında ise “*Yok Allah’ıma şükür bir zorluk çekmedim hiçbir taraftan. Ne kaynatamın tarafından ne babamın tarafından.*” şeklinde ifade edilmiştir. Benzer şekilde D3’ün

anlatısı “*Vallahi benim kararlarım kimse bir şey demiyor destekleyen de olmadı karşı çıkan da olmadı.*” şeklindedir. Kadın gelir getirici bir mekanizmanın içerisinde yer alıyorsa “bir kontrol ya da baskıya” maruz kalmamasını rasyonelleştirmektedir.

Çalışma yaşamında ise kadınlar ürünlerin üretim, temin ve pazarda sunulması gibi tüm süreçlerde çeşitli sorunlar yaşamaktadır. Özellikle ürünlerin konulduğu kasaları kaldırma, taşıma ve düzenleme süreçlerinde fiziksel güç gerektiğini ve bu konuda fiziksel olarak zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir. Pazarda eşi ya da erkek bir yakını ile çalışmayan yalnız kadınlar yalnız çalışmanın zorluğundan ve pazarcılık yapan diğer erkeklerin yardımına ihtiyaç duyduklarından söz etmişler. D9’un anlatısında bu durum “*Bu tezgahı toplamak, kaldırmak zor. Şemsiyem de çok ağır, çok büyük. Onu da çevredeki heriflerin yardımıyla açıp kapatıyorum. Onun haricinde pazarda kadın da bir erkek de bir, herkes çok yardımcı.*” şeklinde ifade edilmiştir. D10’un anlatısı “*Kendim getiriyorum. Kızım zaten çalışıyor o da erkenden evden çıkıyor. Sepetleri taşıyabileceğim kadar alıyorum getiriyorum. Çoğunlukla git gel yapıyorum. Bir iki sefer inşaat el arabası buldum. O çok kolay oldu taşımaya sepetleri.*” şeklindedir.

Çalışma hayatı maddi ve manevi olarak pazarcı kadınlara iyi gelse de uzun çalışma saatleri nedeniyle yoruldukları sonucu da ortaya çıkmıştır. Haftanın her günü pazarda tezgahını açan ve dinlenmeye vakit bulamayan kadınlar çok küçük yaşta itibaren enformel sektörde çalıştıklarını ifade etmişlerdir. D14 anlatısında bu durumu “*7 gün burada çalışıyorum.*” şeklinde ifade ederken; D15’in anlatısı “*Vallahi anamdan doğalı çalışıyorum. 13 yaşında ekmek etmeye başladım ondan beri çalışıyorum.*” şeklindedir.

Pazarcılık deneyimleri süresince hiçbir zorlukla karşılaşmamasını erkeksi özelliklere sahip olmakla açıklayan D8’in anlatısı “*Ben hiç zorluk görmedim. Ben erkek gibiydim. Kimseyle işim yoktu. Erkek gibiydim. Erkeği de pek takmazdım.*” şeklindedir. Toplumsal cinsiyet normlarının getirisi olarak kadının kamusal alanda zarar görmeden var olabilmek için “erkek gibi” davranma gerekliliği hissettiği dikkat çekmektedir.

Pazarcılık yapan kadınların pek çoğu sattıkları ürünleri kendilerinin ürettiğini dile getirmişlerdir. Kadınlar, pazarda satış sürecinin yanı sıra ürünlerin üretim aşamasında da kendilerine pek çok sorumluluk düştüğünü açıklamışlardır. Satılan ürünlerin üretim süreçlerinin zorluğundan yakınan pazarcı kadınlar ağır koşulların sağlık problemlerine sebep olabileceğinden bahsetmektedir. D13 durumunu anlatısında “*Bunları ekmek, büyütmek, toplamak, yıkamak... Akşam zangır zangır titriyordum böyle. Bunları (ıspanak) çamurdan zor çıkarttım. Üstümü iki kere değiştirdim. Dün hep ıslandı üstüm; çamur oldu. Çok zor, ağır oluyor, ince iş yani temizliyorsun, yoluyorsun. Çocukken evlendim yavrurum, çocuktum. Çok ezildim çok...*”

İş bilmem, güç bilmem. Bahçelere git çalış yine aynı böyle çalışıyordum. Bacağım ağrıdı yavrum.” sözleriyle belirtmiştir.

Gençliğinde çalışma azmi olan ve severek çalıştığını belirten ancak yaşlılık ve ağır çalışma koşullarının getirdiği sağlık problemleri sebebiyle çalışmayı sürdürmenin zorlaştığını ileri süren D7 bu durumu anlatısında *“Yaşlanınca çalışmak zor geliyor tabi ama önceden gençliğimde ben çalışmayı çok severdim. Severek yapıyordum. Ama şimdi güç yetmeyince. Belim ağrıyor. Bel fitiğiyim falan... Yapamıyorum. Bel fitiğinden yattım ben aylarca. Astımdan yattım ben aylarca. Bel fitiği işe, soğuga da gelmiyor. Bunları ucuz, pahalı vereyim gideyim diyom işte. Bel fitiğim var taşıyamıyorum. Yük de kaldıramıyorum.*” şeklinde ifade etmiştir.

Pazar yerinde kadınların yaşadıkları sorunlardan biri ürünlerini satabilmek üzere fiziki bir yer edinmekte güçlük yaşamaları ve zabıtarların bu konuda yardımcı olmamaları neticesinde mağdur olmalarıyla ilgilidir. D8’in bu konu ile ilgili anlatısı *“Pazarla ilgili yer sorunumuz oluyor işte. Pazarda zabıtarlarla çok yaşadım ya yer yüzünden*” şeklindedir. Pazarda yapılan gözlemler neticesinde özellikle yalnız çalışan pazarcı kadınların kendilerine tezgah bulamadıkları, çok fazla ürünlerinin olmadığı ve genellikle kaldırımda korunaksız ve arka plana itilmiş alanlarda yer edindiği görülmüştür. Yonca (2021)’nin çalışmasında da pazarcı kadınların pazarda yer temin etmede zorluk yaşadıkları görülmektedir ve bu sonuç araştırmayı destekler niteliktedir.

Pazarcı kadınlardan pek çoğu farklı faktörlerden dolayı pek çok sorun yaşadıklarını dile getirirken, D6 baş edemeyeceği hiçbir sorunla karşılaşmadığını anlatısında *“Çok şükür Allah’a bir sorun yaşamadım. Evet Allah’ıma bin bir şükür olsun, nereye gittiysem ben, bak Engiz’ine gittim. Samsun’una gittim. Alaçam’ına gittim. Buraya geldim çok şükür Allah’ıma kimseyen bi sorunum olmadı yavrum. Çünkü niye? Ben hep iyi davrandığımdan sorunum olmadı. Anlatabildim mi yavrum?”* şeklinde belirtmiştir.

Sosyal Yaşam, Rol ve Sorumluluklar

Katılımcılara günlük rutinlerine ve sosyal hayatlarına ilişkin sorular yönelti- lerek enformel bir sektör olan pazarcılığın kadınların sosyal yaşamları, rolleri ve sorumlulukları üzerindeki etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Katılımcıların “sosyal yaşamlarına” dair bulgular sosyal destek sistemleri, iş dışında sosyalleşme ve kendine zaman ayırabilme bileşenlerinin; “rol ve sorumluluklarına” dair bulgular ise ev işleri, para yönetimi ve karar verme süreçlerinin analizi ile elde edilmiştir.

Katılımcıların tamamı yemek yapma, bulaşık yıkama, çamaşır asma, temizlik, soba yakma gibi ev işlerinin kadınların sorumluluğuna bırakıldığını olduğunu beyan etmiştir. Pazarcı kadınların çoğu hem pazarcılıktan hem de ev işlerinden “doğ-

rudan” kendisinin sorumlu olduğunu ifade etmiştir. Bu durumu, D6: “...pazardan sonra yemek yapıyorum, soba yakıyorum, bulaşığım oluyor, temizliğim oluyor, çamaşırım oluyor.”, D15: “Eve gidiyoruz; ev işi yapıyoruz, yemek yapıyoruz, çay içiyoruz, az dinleniyoruz. Sonra kalkıyoruz; biraz daha iş yapıyoruz. Benim maceram çok.”, şeklinde ifade etmiştir. Katılımcıların 4’ü ise ev işlerinin sorumluluğunu kızlarıyla ya da gelinleriyle paylaştıklarını; D8: “...kızlarım ince temizliğe geliyorlar.”, D9: “...pazarla, bahçeyle hayvanlarla ilgilenirim. Evle gelin ilgileniyor; eve karışmam ben” şeklinde ifade etmiştir.

Katılımcıların 8’i pazarcılık ve ev içinde sorumlu oldukları işler dışında; bahçe işleri, ahır/kümes hayvanlarının bakımı gibi ev çevresindeki işlerden de kendilerinin sorumlu olduğunu, bu çoklu rol ve sorumlulukların kendilerine zaman ayırmalarını, sosyalleşmelerini, dinlenebilmelerini engellediğini beyan etmiştir. Katılımcılar yaşadıkları bu yoksunlukları; D1: “...ev işlerini kızlar varken kızlar yapardı. Şimdi ben gidip yapıyorum. İneklerimiz var onlara bakıyorum. Küçük oğlum diyor ki yağmur yağsa da annem dinlense.”, D11: “Bir gün tarladan ürünleri topluyoruz. Sonra 3 gün tarladan aldığımız ürünleri pazara hazırlıyoruz. 2 gün de pazarda satıyoruz. 1 gün de dinleniyoruz. O gün de gelinle birlikte temizlik, bulaşık yapıyoruz. Çok zor çok meşakkatli”, D13: “... gezme tozma yok. E isterim yani ben de gezmek tozmak ama işte gezemiyoruz yavrum. İşten sebep gezemiyoruz. Yani işte öyle geçiyor ömrümüz.” şeklinde ifade etmişlerdir.

Katılımcılardan yalnızca 2’si kendilerine iş dışında zaman ayırabildiklerini; D8: “Gezmekten de geri kalmadım. Hacca gittim. Almanya’ya, Ankara’ya, İstanbul’a, Trabzon’a, Rize’ye, Hopa’ya gittim, gezdim. Gezmemde hiç sorun yok.”, D9: “Eve döndüğümde yemeğim hazır olur. Gelinim hazırlar. O her işimi yapar. Yemeğimi yedikten sonra ayaklarımı uzatırım. Televizyon izlerim.” cümleleriyle belirtmiştir.

Yapılan görüşmeler pazarcı kadınların neredeyse tamamının ev içi ve çevresindeki işlerden sorumlu olduğunu, gerektiğinde bu sorumlulukların kadından kadına devredildiğini, kadınlara küçük yaştan itibaren toplum tarafından atfedilen cinsiyete dayalı bu çoklu rol ve sorumlulukların onların sosyal yaşamlarını şekillendirdiğini, sosyalleşmelerinin ve kendilerine zaman ayırabilmelerinin önünde bir engel teşkil ettiğini göstermektedir.

Bilindiği üzere bireylerin sosyal çevrelerinden elde etmiş oldukları duygusal, maddi ve araçsal yardımları içeren sosyal destek sistemleri bireylerin genel iyilik hallerinin sürdürülmesine kaynaklık etmektedir. Temelde hem pazarcılığın yorucu ve sürekli emek gerektiren bir iş olması hem de ev içi ve çevresindeki işlerin kadınların sorumluluğunda olması sebebiyle iş ve ev dışında bir sosyal hayatları olmadığı tespit edilen katılımcılardan 11’i sosyal destek sistemlerinin varlığından bahsetmiştir. Katılımcılar algıladıkları sosyal desteği; D12: “...pazara herif getirip götürüyor beni.”, D8: “...kızlarım ince temizliğe gelip yardım ediyorlar.”, D9: “Oğlum

sabah işe giderken araba ile bırakır malları. Akşam da ben malları toplarım. O araba ile gelir beni alır.” şeklinde ifade etmiştir. Yapılan görüşmelerde katılımcıların genellikle ailelerini, eşlerini ve çocuklarını kendilerinin pazara ulaşımlarını sağlayan ya da ev işlerinde kendilerine yardım eden “araçsal” sosyal destek sistemleri olarak algıladıkları dikkat çekmiştir.

Katılımcıların 14’ü para yönetiminden sorumlu olduklarını ifade ederken; D14 para yönetiminde söz sahibi olmadığını, “...para yönetimi eşimdedir.” şeklinde ifade etmiştir. Yine benzer şekilde katılımcıların 14’ü karar alma süreçlerine aktif katılım sağladıklarını ifade ederken; eşi öldükten sonra oğlunun ailesiyle yaşamaya başlayan D8 karar alma sürecinde aktif olarak yer alamadığını “Önceden benim sözüm geçerdi ama benim adam öldü. Şimdi karışmıyorum” şeklinde ifade etmiştir. Yapılan görüşmelerde katılımcıların tamamına yakınının para yönetiminde ve karar alma süreçlerinde aktif katılım sağladıkları, gelirlerini evin geçimi, ürün, gübre ve yem temini ya da benzin gibi maliyetleri karşılayarak değerlendirdikleri, kendilerine yönelik bir harcama yapmadıkları dikkat çekmektedir.

Sorunlar ve Zorluklar

Pazarda yaşanan ‘Sorunlar ve Zorluklar’ teması altında araştırmaya katılan kadınların yoğunluklarına göre “yoksulluk”, “pazarda sorun yaşama”, “eğitimsizlik” ve “emeklilik hakkı” alt temaları oluşmuştur.

Yoksulluk

Çalışmamızın konusu olan kadının enformel sektörde yer alması kadın yoksulluğunun da başlıca nedenlerinden bir tanesidir (Ecevit, 2003). Çalışmamızda yoksulluk pazarcı kadınların enformel sektörde yer edinme, çalışma hayatına başlama nedenleri olmuştur. Araştırmaya katılan kadınlar işe başlamaya karar verme etmenlerini yoksulluk olarak açıklamışlardır. D6 anlatımında “Nasıl karar vermeyim yavrum. Çocuklarım küçüktü. Ekmeğe muhtaçlık vardı. Çalışmıyordum eşim.” Aynı durumu D7 de “Baktım parasız olmuyor. Sormadan pazara gittim. Kızsa napcak? Yapcak bir şey yok. O zaman da ikna oldu. Harçlık verirsin ya da giderim dedim. O zaman bir şey demedi. Baktım ki parasız olmadı. Kimden isticem? Çalıp çırpamam. Hiç o işi yapmadım; yapmam da. Onun için dedim. Çalış; az çok evine getir ye, dedim.” anlatımıyla, D9 ve D12’de sırasıyla “Eşime yardım etmek için başladım. Borçlarımız vardı. Çalışmam gerekiyordu.” “Kimseyi dinlemem. Kimse bana laf edemez. Ben lazım oldu; çıktım çalıştım.” şeklinde ifade etmiştir.

Pazarcı kadınlar her ne kadar hayatlarının büyük bir bölümünü evlerinde geçirmiş olsa da bağ bahçe işleriyle, hayvancılıkla ve ev işleriyle çalışma hayatının hep içinde olmuşlar. Aile sistemini etkileyen hastalık, yaşlılık, kayıp, sakatlık gibi

olumsuz yaşam deneyimleri kadınların da pazarcılık sektöründe yer almalarına neden olmuştur. Travmatik bir olayın sonucunda pazara çıkmaya karar veren D1: “İlkten ben çok çekiniyordum. Nasıl giderim? Nasıl gelirim? Maddiyat olmayınca mecbur gittim. Baktım 10 kuruş 5 kuruş cenabı Allah gittin rızık veriyor. Bir oğlum var onu doktora götüremediğim gün olmuştu. Götüremiyoruz! Yok. Para yok. Yeşil kartımız vardı onu da iptal ettiler tarla alınca. Ondan sonra yok. çocuk yanıyor ateşten. Öyle bir ateş var ki onda acayip. Gittim komşunun çocuğuna. O da aynı yaştaydı dedim gel. R’in yeşil kartı ile oğlum doktora götürelim. Götürdük. Allah razı olsun. Bak traktörle aşağı yukarı 20 dakika sürdü. Bakalım Allah büyük inşallah emekli olurum.”, eşten ayrıldıktan sonra kendi ayakları üstünde durma kararı alan D3: “İlk eşinden ayrıldığım zamanlarda ihtiyaç duymuştum. Maddi olarak onlar da babam evde emekli diye hiçbir destek vermediler. Sonra baktım bu iş böyle olmayacak. Kimsenin eline de bakamıyorsun. Kimsenin eline bakmak istemediğim için de çalışmam gerekiyor benim dedim ve çalışmaya başladım.”, eşin hastalanması sonucunda geçim kaygısı nedeniyle çalışmaya karar veren D10: “Beyim böbrek nakli olduktan sonra çalışmayınca ben çalışmaya karar verdim. Çalışmam gerekiyordu. Borçlarımız vardı. Para yoktu. Eşim böbrek hastası olduktan sonra tedavi aldı. Sonra benden böbrek naklettiler ona pandemiden 2-3 yıl önceydi. O çalışmayınca benim çalışmam gerekti. Ben pazara çıkmak zorunda kaldım. 1 yıl önce eşim vefat etti. 6-7 yıldır pazarda çalışıyorum. Çalışmak zorundayım.” sözleriyle ifade etmiştir.

Aile düzenini ve yapısını etkileyen kriz niteliğindeki olaylar aile üyelerinin her biri üzerinde travma niteliği taşımaktadır. Görüşmecinin görüşme yaptığı D12 kodlu katılımcının pazara çıkma nedenini anlatırken; eşinin kanser hastalığına yakalanması, yakalanan hastalık nedeniyle daha fazla sağlık harcamasının olması ve ekonomik gelire ihtiyaç duymalarını sitemkar bir şekilde ifade ettiği, bu ifadeleri kullanırken duygulanım sergilediği, yutkunmalarının olduğu hastalığıyla ilgili daha fazla konuşmak istemediği gözlemlenmiştir.

Pazarda Sorun Yaşama

Pazarcı kadınların pazarda sorun yaşayıp yaşamadıkları sorularak pazarcılığın riskleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Görüşmecilerin bir kısmı henüz herhangi bir sorun yaşamamışken büyük bir kısmı ise en az bir problemle karşılaşmıştır. D10 kodlu görüşmeci kadın pazarda yaşamış olduğu bir problemi “Yerimden ettiler beni oğlum. İlk pazara geldiğimde zabıtalara bana yer verdi. 2 sene pazarın başındaydım. Sonra simitçi geldi. Kocaman yer için; “Ben aldım, burası benim!” dedi. “Simitleri tek tek sergi yaparsan burayı dolduramazsın.” diyince “Ben aldım. Başkasına kiraladım.” dedi. Zabıtalara da onun tarafını tuttu. “Yeri almış abla.” Dediler. Sen şu ileri git dediler. Ben erkeklere çok ses çıkaramam. Kendimi savunamam. Ben de buraya geldim. İnşallah buradan da etmezler.” şeklinde ifade ederken D10 kodlu görüşmeci buna ek olarak aynı problem doğrultusunda kendisini güçsüz hissettiği ve ölen eşinin

olması durumunda ise aynı problem karşısındaki tepkisini “O simitçiyle problem yaşadım. Sesimi çıkartamadım. Erkeklere çok ses çıkaramıyorum. Eşim olsaydı o kavga ederdi. Vermezdi o yeri” şeklinde belirtmiştir.

Pazarıcı kadınların bazıları bir şekilde problem yaşamış ve yaşadıkları problemler karşısında baş etme yolları üretmeye çalıştıklarını D5 kodlu görüşmeci “Benim çok sakin bir yapım var. Şey, tartışma yanlısı değilim. Agresif biri varsa onunla konuşmamayı tercih ediyorum. Bir şey diyorsa da ben onu yok sayıyorum. İnsanlarla uğraşması sabır işi. Bazı insanlar çok anlayışsız. Gerçi ben çok takmıyorum onları ama istiyorlar böyle.” şeklinde ifade etmiştir.

Herhangi bir sorun yaşamayan bazı kadınlar ise pazarda kendilerini güçlü hissetmekte, pazarda cinsiyet ayrımı olmadığını savunmaktadırlar. D3 kodlu görüşmeci “Hayır, değil. Her kadın çalışabilir.” şeklinde ifade ederken D11 kodlu görüşmeci “Erkekle kadın arasında hiç fark yok pazarda. Hiçbir fark yok. Hiç sorun yaşamadık” şeklinde ifade etmişlerdir. Araştırmacılar; D3 kodlu görüşmecinin oğlu tarafından, D11 kodlu görüşmecinin ise eşi tarafından desteklendiğini gözlemlemiştir. Bu doğrultuda bir erkek tarafından desteklenen pazarıcı kadınların diğer kadınlara göre pazarda daha güçlü hissettikleri ve daha az sorun yaşadıkları ya da hiç sorun yaşamadıkları söylenebilir. Ki bu durum pazarcılık mesleğinin erkek doğası olarak algılanmasının bir işareti olarak karşımıza çıkmaktadır.

Pazarcılık sektöründe en çok yaşanabilecek sorunların başında, D10 kodlu pazarıcının yaşadığı gibi “lokasyon” yani yer sorunu gelmektedir. Araştırmacılar tarafından yapılan pazar gözleminde pazarın ana hattı üzerinde olan (insanların pazara giriş ve çıkış yaptığı koridor) pazar tezgahlarında ya tek erkek ya da kadın ile erkeğin birlikte çalıştığı tezgahların olduğu, yalnız satış yapan pazarıcı kadınların ise pazarın ana hattına uzak bu ana hatta bağlanan kollarda yani ana pazar bölgesine uzak lokasyonda satış yapabildikleri, çoğunun tezgahının olmadığı, kendi imkanlarıyla kurdukları yer sergilerinde ya da kova içlerinde satış yaptıkları gözlemlenmiştir. Bu da araştırmacılara pazarcılık kültüründe erkek egemen bir yapının olduğunu, kadınların kendilerini ne kadar var etmeye çalışsa da büyük zorluklar yaşadığını göstermiştir.

Pazarcılıkta üretilen malların ya da halden alınan malların, sunum tezgahlarının ve şemsiyelerin pazar alanına getirilmesi, malların bir tezgah üzerinde sergilenmesi, şemsiyelerin kurulması gün sonunda tüm bunların toplanması ve eve dönüş süreci oldukça yoğun bir fiziksel güç ve tempo getirmektedir. Pazarıcı kadınların genel olarak yaşlı grubunda olması, çoğunlukla yalnız pazarcılık yapmaları; zaman zaman fiziksel güç boyutunda sorun yaşadıklarını ve bu konuda kurumsal desteğe ihtiyaç duyduklarını göstermiştir. D13 ve D1 kodlu görüşmeciler bu soruna D13: “Belediye tabii yavrum ya bize böyle bir pazar yeri yapsa da üstümüzü kapatsa. Şemsiyeye gücüm yetmiyor; açıp kapatmaya. Böyle bir pazar yeri olsa da üstümüz

kurulukta olsa daha memnun olurum. Bak öbür pazarlarımız var ya öyle hiç şemsiye derdimiz yok. Gidiyoruz. Tezgahlarımızı açıyoruz. Tezgahlarımızı topluyoruz. Eve gidiyoruz. Çok rahatız. Burada ben bunalıyorum işte tezgahları götür getir, götür getir. Zor işte onun için diyorum hani bir pazar yeri yapsalar, üstü kapalı. Vallahi çok memnun olurum. Çok memnun olurum yavrum. Yeter ki yapsalar.” ve D1: “Buradaki pazar yerimizi kapatsalar çok iyi olur. Çok soğuk. Düşünüyoruz; belediyeye gitmemiz lazım. Ama aslında bir gitmemiz lazım yani. Ufak bir yer şöyle belediye durağı gibi üstümüze bir şey yapsa yeter.” şeklinde çözüm önerileri getirmiş, D12 numaralı görüşmeci bu sorunu “Başka pazarlara da gitmek istiyorum ama sadece buraya gelebiliyorum. Tüm malları taşıma, kurma imkanım yok.” ihtiyacı olsa dahi farklı pazarlara gidememe konusunda bir sorun olarak belirtmiş.

Eğitimsizlik

Pazarıcı kadınların eğitim durumları “okur-yazar değil”, “ilkokul terk” veya “ilkokul mezunu” düzeydedir. Kadınları eğitim konusunda hassas oldukları ve ailelerine kendilerini okutmadıkları için sitemkar olduklarını D8 kodlu görüşmeci “Eğitim yok, Okuma yazmak yok. Okuma yazmam olsa daha ne isterdim.”, D15 kodlu görüşmeci de “Eğitim yok benim. Okuma-yazma yok. Babam okutmadı beni. Kocalara mektup yazacaklar diye.” sitemlerini belirtmiştir.

Pazarıcı kadınların okuma yazma bilmeseler ya da düşük eğitim düzeyine sahip olsalar dahi para hesabı konusunda kendilerini geliştirmiş ve eğitimsizliği pazarcılık yapmakta sorun etmedikleri anlaşılmıştır.

Emeklilik Hakkı

Buvinic (1997)’e göre kadın yoksulluğunun en belirleyici özelliğinden biri işgücü piyasasındaki kadının konumudur. Eril toplumlarda kadının işgücü piyasasına katılımının düşük olması, kadının enformel sektörde çalıştırılması, kadının rol ve sorumluluklarının ev alanı içinde tanımlanması gibi nedenler kadının işgücü piyasasında var olmadığını göstermektedir. Kadınların işgücü piyasasına katılmaları ailelerin yoksullukla baş edemeyecek boyuta gelmesine neden olabilecek; ailede eş kaybı ya da hastalığı, boşanma gibi aile dinamiklerini değiştirecek olaylar sonucunda olmaktadır. Bu da kadınların işgücü piyasasına daha geç katılmasına ya da enformel sektörlerde yer almalarına neden olmaktadır. Aile dinamiklerinin değişiklik göstermesine rağmen kadının ekonomik olarak güçlü hissettirecek herhangi bir faktör çoğunlukla bulunmamaktadır. Pazarıcı kadınlarda da çalışmanın karşılığı olarak “emeklilik hakkı” söz konusu olduğunda “pişmanlık” hissettikleri D11 kodlu görüşmeci bunu “Eşimin sosyal güvencesi var. Benim yok. Ödemedik hiç. Keşke ödeseydik.” şeklinde ifade etmiştir. Eşlerinden bir şekilde sigorta kalanların da “şanslı” hissettikleri anlaşılmış D10 kodlu görüşmeci “Eşim böbrek hastası ol-

duğu için ondan sigorta kaldı. Allah'a şükür. Emekli olabileceğimi hiç düşünmedim. Eşimin öleceğini de..." şekilde belirtmiştir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Cinsiyet farklılıklarının toplumsal yapı ile kurduğu ilişki neticesinde, çalışma yaşamında toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ortaya çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığının kendisini gösterdiği alanlar işgücü piyasasında ücret eşitsizlikleri, istihdama katılımda eşitsizlik, meslekte ilerleme olanakları bakımından eşitsizlik olarak kendisini göstermektedir (Erikli, 2020). Pazarcılık da özü itibarıyla ürünün pazar alanına taşınması sunulması gibi fiziksel güç gerektirmektedir. Kadınlar pazar içinde fiziksel güç gerektiren durumlardan kaçınmak amacıyla çözümler üretmişlerdir. Özellikle sosyal destekleri olmayan kadınlar pazara taşıyabilecekleri miktarda ürün getirmektedirler. Pazarcılık mesleğinde kadının üretim yaptığı, erkeğin de satış yaptığı erkek egemen bir kültür yapısı vardır. Pazarda yalnız satış yapan kadınlar erkeklerle sorun yaşadıklarında çözememekte ya da sorunlu olabilecek bir tartışmaya girmemektedirler. Erkeğin egemen olduğu pazar sokağında kadınlar, pazarın dışında bırakılarak satış yapabilmektedir. Kadınların en çok sorun olarak nitelendirdiği ve resmi kurumlar tarafından çözüm bulunmasını talep ettiği bu durum da belli bir düzene ve satış yapabilecekleri bir alana sahip olmak olarak ortaya çıkmıştır.

Kadın yoksulluğu kavramı oldukça geniş bir kavram olup, kavramsal varlığını çok uzun süredir sürdürmektedir. Yoksulluk olgusu kadınlar açısından farklı bir anlam ifade etmektedir. Dolayısıyla yoksulluğun kadınlaşması kavramı kullanılmaktadır. Bu kavram, kadınların erkeklere kıyasla yoksulluğu hissetme yoğunluklarına vurgu yapmak amacıyla ortaya konmuştur (Çamur, 2011). Kadının enformel sektörde yer alması, eğitim düzeyinin düşük olması, eril toplum yapısı içinde olması kadını yoksulluğa iten başlıca nedenlerdir. Tüm bu nedenlere rağmen kadınların en formel bir sektörde yer alma çabaları çeşitli sektörlerde olmuştur. Geççin (2019) ile Çukur ve ark. (2021) yaptıkları araştırmaların sonuçları da hem literatürü doğrular hem de araştırmamızı destekler nitelikteydi. Kadınlar yoksulluğun bir sonucu olarak evlerini geçindirmek amacıyla pazara çıkıyordu. Kadınların eril bir toplumda yer almalarını doğal sonucu olarak toplumsal rollerini de yerine getirmek zorunda kalmasıdır. Mumcular (2022) pazarcı kadınlarla yürüttüğü çalışmasında da kadınların ev işleri sorumluluklarıyla pazarcılık işlerini bir arada yürütmek zorunda kaldıklarını vurgulamaktadır. Bu da kadının yarı zamanlı ve enformel sektörlerde yer almalarına neden olmaktadır.

Enformel sektörde yer alana ve pazarcılık yapan kadınlar toplumsal cinsiyete dayalı bir çok sorun da yaşamaktaydı. Bulgularımız doğrultusunda kadınların ürünleriyle pazar yerine ulaşımda, ürün temininde ve bu ürünlerin satışı noktasında erkeklere göre daha fazla zorluk yaşadıkları görülmektedir. Pazarda sa-

tilan malların kısa süre içinde bozulması değer kaybına yol açmaktadır. Bu nedenle pazarlık sektöründe başarılı olmak en kısa sürede en çok malı satmak demektir. Başarı ölçütü olarak bu satışın en hızlı şekilde sağlanması açısından “lokasyon” satışlarda oldukça önemli bir ölçüt olmaktadır (Özgüç ve Mitchell, 2000). Pazarıcı kadınların çoğunlukla pazarın ana hattı dışında pazar kurmakta ve lokasyonla ilgili bir sorun yaşadıklarında dışlanmaktadırlar. Yonca (2021) da pazarıcı kadınlarla yaptığı çalışmasında kadınların pazarda yer temin etmekte çok zorluk yaşadıklarını belirtmiştir.

Pazarıcı kadınlar, çoğunlukla kendileri ürettikleri veya satın aldıkları, kimi zaman da çevreleri tarafından yardım olarak sunulan ürünleri pazar yerine ulaştırabilmek için araba kullanmayı bilen birine ihtiyaç duymaktadırlar. Toplumsal cinsiyeti ve yoksulluğu doğrudan etkileyen nedenlerin en önemlisi eğitim eksikliğidir (Yusufoğlu, 2017: 106). Yoksul ailelerde eğitimde öncelik erkek çocuklarına verilmektedir (Topçuoğlu vd., 2014). Bu noktada kadınların, erkeklerden farklı olarak araba kullanmanın erken yaşlarda öğretilmemesi durumu çalışma yaşamına katılan kadınların karşısına bir dezavantaj olarak çıkmaktadır. Aracı olmayan kadınların ise toplu taşımalarda zorbalığa maruz kalmaları veya uzun mesafeleri ürünleriyle birlikte yürümek zorunda olmaları sonuçlarda elde edilmektedir. Bu bağlamda ürünlerin pazar yerlerine ulaştırılma süreci, aracın olup olmaması veya sosyal destek mekanizmalarının varlığı pazarıcı kadınların ürün çeşitliliklerini de önemli ölçüde etkilemektedir. Özellikle eşleriyle birlikte tezgah kuran kadınların, tek başlarına ürün satışı yapan kadınlara nispeten daha fazla ürün çeşitliliğine sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Yoksulluğun sadece ekonomik kaynaklara ulaşımdan çok daha büyük bir sorun olduğunu vurgulayan Açıkalin (2007) en formal sektörde yer alanların eğitim gibi bir temel haklardan yararlanamamalarının büyük bir sonucu olarak bu kişilerin kendilerini dışlanmış ve topluma ait hissetmeyeceklerini belirtmektedir.

Kadınların enformel sektörde yer almalarına ya yoksulluğun aileler için çözülemeyen bir sorun haline gelmesi ya da yoksulluğa neden olan bir sosyal sorun ile karşılaşmalarının etki ettiği bulunmuştur. Ergüder (2006) özellikle ekonomik kriz dönemlerinde ‘Babanın evi geçindirdiği’ algısının değiştiğini, kadınların kriz dönemlerinde aile geçimine katkıda bulabilmek için ev içi üretimi sebze, meyve yetiştirme ve tavuk besleme gibi faaliyetler gerçekleştirdiğini belirtmektedir. Kadınlara yüklenen, aile üyelerine fiziksel ve duygusal bakım sağlama rolleri; artan yoksullukla birlikte kadınların bakım rollerine ekonomik bakım rolünü de eklemiştir.

Buna rağmen kadınların eşlerinin hepsinin bir sosyal güvencesi varken çalışırken dahi kendilerinin sosyal güvencelerini ödememeleri sonucu Kadının istihdama atılmasının temelinde aileyi geçindirme çabası olduğunu doğrulamaktadır (Yonca, 2021). Kadının amacı, kazandığı para ile aile bütçesine katkı yapmak ve ailenin geçimini sürdürmesini sağlamak olduğu için bu durum kadında kendine

yatırım yapma düşüncesini oluşturmamaktadır. Aşkın ve Aşkın (2019) ev evsenli çalışan kadınlarla yaptıkları çalışmada kadınların yaptıkları işlerin değersiz görüldüğünü ve kayıt dışı çalıştırıldığını dolayısıyla bir çok sosyal hakktan da mahrum olduklarını belirtmektedir.

Araştırma bulguları pazarcılık sektöründe çalışan kadınların çoklu rol ve sorumluluklarının onların sosyal hayatları, karar alma süreçleri ve para yönetimi gibi konular üzerinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Yonca (2021)'de ekonomik kazanç elde etmeyle birlikte kadınların karar alma mekanizmalarına dahil olduklarını belirtmektedir. Bu çoklu rol ve sorumlulukların pazarcı kadınların sosyalleşmelerini engellediği, toplumda dezavantajlı bir konumda yer almalarına neden olduğu, sosyo-ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaları ve kendi hayatlarını şekillendirmeleri için katılımcıların genel olarak algıladıkları ailesel destek mekanizmalarının ötesinde yönetsel mekanizmalar tarafından da çalışmak istedikleri takdirde desteklenmeleri gerektiği söylenebilir.

Yoksulluktan kurtulma mücadelesi veren kadınlar barınma, sağlık ve eğitim gibi ailenin temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla pazarcılık yapmaya başlamaktadırlar. Pek çok kadının çalışma motivasyonu aile bireylerine destek olabilmektir. Aile üyelerindeki sağlık problemleri, eğitim gören çocuk ya da torunların var oluşu, aile içinde gelir getiren bir yakının vefatı gibi durumlardan dolayı kadınlar ilerlemiş yaşlarına rağmen pazarcılık yaparak çalışmaya devam etmektedirler. Pazarda çalışmaktan memnun olmasalar dahi, yaşlılıklarından dolayı başka bir seçenekleri olmadığından pazarda çalışmak zorunda kaldıkları, farklı bir seçenekleri olsa pazarda çalışmayı tercih etmeyecekleri anlaşılmaktadır. Gelegen (2001), kadınların geleneksel rolleri ve toplumsal beklentilerle çalışma yaşamının bağdaşmaması nedeniyle formal sektörlerde yer almakta zorluk çekmektedirler. Ev evsenli işlerde çalışan bir çok kadın nitelikli bir emeğe sahip olmadıkları için de en formal sektörde yer almak zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir (Aşkın ve Aşkın, 2019).

Pazarcılık işinde mecburiyetten çalışan kadınların yanı sıra bu işi severek yapan, çalışma hırslı olan ve motivasyonunu bu sebeplerle devam ettiren kadınlar da vardır. Çoğu kadın pazarda geçirdikleri zamanı bir sosyalleşme şekli olarak görmektedir (Mumcular, 2022). Maddi sıkıntılardan kurtulma, psikolojik iyi oluş hali, zamanın verimli değerlendirilmesi gibi faktörlerden dolayı yaptıkları işten memnuniyet duymaktadırlar. Kadının çalışma sürecine katılmasıyla birlikte ev bütçesine, çocukların eğitimine katkıda bulunarak kendisini faydalı hissetmesi çalışma motivasyonu için önemli faktörlerdendir. Aile üyelerinden bazılarının sağlık problemleri oluşu ya da yaşça küçük olan çocukların eğitime devam ediyor olması kadının diğer aile üyeleri için fedakarlık yapmasını gerektirmiş ve aileye destek olmanın kadında yarattığı haz gözlenmiştir. Kadınlar kamusal alanda var olabilmek, sosyalleşebilmek, kendilerini psikolojik olarak değerli hissedebilmek ve ekonomik özgürlüklerini kazanmak amacıyla pazarcılığa yönelmektedir. Aile bütçesine katkı-

da bulunmaktan dolayı mutlu olduğunu belirten ve ekonomik özgürlüğün maddi manevi çıktılarında bahseden kadınların olduğu gözlenmektedir. Kazançlarıyla maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılama fırsatına sahip olmaları kadınları mutlu etmektedir.

Toplumsal cinsiyet rolleri gereği, ev içi sorumluluklar ve çalışma hayatındaki sorumluluklar fiziksel güce ve yeteneğe göre paylaşılmaktadır. Buna göre; traktör sürmek, ürünlerin halden temini, hesap süreçleri, ulaşım süreçleri gibi işler erkeğin sorumluluğundayken; bahçeden ürün toplama ve pazar tezgahında ürünleri satma gibi işler kadının sorumluluğundadır. Geniş aile olarak yaşanan evlerde ev içi sorumluluklar, geline ya da kız çocuklarına düşmektedir. Kadının yaşının ilerlemesi, sağlık problemlerinin çıkmasıyla birlikte, ev işleri istasyon roller olarak kadından geline ya da kız çocuklarına geçmektedir. Dolayısıyla bundan sonraki çalışmalarda pazarıcı kadınlarla bilinç yükseltmeye yönelik grup çalışmaları planlanabilir.

Diğer açıdan sosyal yaşamdan ve iş yaşamından uzak büyütülmüş kadınların, enformel sektörde yer edinebilmeleri ve gelir elde edebilmeleri, sorun ve zorluklarının çözümü için daha geniş çaplı araştırmalar yapılabilir. Büyük ölçüde yerel yönetimlere düşen sorumluluklara ilişkin belediyelerle iş birliği içerisinde çalışmalar yürütülebilir. Bu bağlamda uygun pazar yerleri, ayrımcılığa maruz kalan kadınların korunması için daha kesin ayrılan tezgahlar, pazar yerine ürünlerini taşımakta zorlanan kadınlara ulaşım desteği gibi koşulların iyileştirilmesine ilişkin kaynakların harekete geçirilmesi önem arz etmektedir.

Kadınlar iş yaşamına 1950'lerde kırdan kente göç ile başlamıştır. Ancak yaşamın her döneminde düşük maaş, işe alımlarda veya terfilerde cinsiyet ayrımcılığına maruz kalma gibi durumlarla baş etmek zorunda kalmışlardır. 2022 yılında halen toplam nüfusun %49,9'unu oluşturan kadınların istihdam oranının %26,3'tür. Dolayısıyla toplumsal bir eşitsizlik ve sınırlılık olarak karşımıza çıkan kadın istihdamı hususunda güçlendirme faaliyetleri halen makro düzeyde önem arz etmektedir.

Yazar Katkı Oranları

Çalışmanın Tasarlanması (Design of Study): FK(%20), FD(%20), MT(%20), SD(%20), GÇ(%20)

Veri Toplanması (Data Acquisition): FK(%20), FD(%20), MT(%20), SD(%20), GÇ(%20)

Veri Analizi (Data Analysis): FK(%20), FD(%20), MT(%20), SD(%20), GÇ(%20)

Makalenin Yazımı (Writing Up): : FK %20, FD %20, MT %20, SD %20, GÇ %20

Makalenin Gönderimi ve Revizyonu (Submission and Revision):FK %20, FD %20, MT %20, SD %20, GÇ %20

KAYNAKLAR

- Acar Savran, G., & Demiryontan, N. T. (2008). *Kadının görünmeyen emeği*. İstanbul;Yordam Kitap.
- Acar, S. (2018). Kırsal bölge kadın girişimciliği bağlamında Bartın kadınlar pazarı (Galla Bazarı). *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 1097-1123.
- Açıkalin, N. (2007). Enformel Sektör ve Yoksulluk: Kenttsel İşgücü Pazarı Üzerine Etkileri, İstanbul ve Aşkın, U., & Aşkın, E. Ö. (2019). İşgücü piyasasında enformel kadın işgücü: ev eksenli çalışan kadınlara yönelik bir araştırma. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 977-1001.
- Bilgin, K. U., & Tuğan, E. N. (2021). Kadınların iş performansı sorunlarına çözüm açısından iş-yaşam dengeli esnek çalışma düzenlemesi. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 56(3), 1477 - 1507.
- Buvinic, M. (1997). Women in poverty: A new global underclass. *Foreign Policy*, 38-53.
- Castells, M. (2008). Enformasyon Çağı Ekonomi, Toplum ve Kültür 1. Cilt Ağ Toplumunun Yükselişi, (çev. Ebru Kılıç), *İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları*, İstanbul.
- Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2016). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. Sage publications.
- Çaha, H., Çaha, Ö., & Yılmaz, E. S. (2016). Türkiye'de Cam Tavan Sendromu Hizmet Sektöründe Kadın. *Kadın Araştırma Dergisi*, İstanbul
- Çamur Duyan, G. (2011). Kadın Yoksulluğu. *Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi*. Ankara
- Çukur, T., Kızılaslan, N., Kızılaslan, H., & Çukur, F. (2021). Samsun ili Atakum ilçesindeki kadın üreticilerin semt pazarlarında çalışma durumu ve sorunları. *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*, 10(1), 1-9.
- Dedeoğlu, S. (2009). Eşitlik mi ayrımcılık mı? Türkiye'de sosyal devlet, cinsiyet eşitliği politikaları ve kadın istihdamı. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2(21), 41-54.
- Demir, M. (2018). İstanbul, Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Faaliyet Gösteren İlk Dikiş Kursu: Türk Kadınları Biçki Yurdu. Gürsoy Naskali E. (Ed.) & Biçki Dikiş (s. 57-124),
- Ecevit, Y. (2003). Toplumsal cinsiyetle yoksulluk ilişkisi nasıl kurulabilir? Bu ilişki nasıl çalışılabilir?. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(4), 83-88.
- Ecevit, Y. (2005). Küreselleşme sürecinde ev eksenli çalışma ve enformel sektör kapitalizm ve ataerkillik üzerinden bir analiz Türkiye örneği. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ, Ankara
- Erdoğan, S., Nahçıvan, N., & Esin, N. (2017). *Hemşirelikte araştırma süreç kritik ve uygulama*. Ankara; Nobel Tıp Kitabevleri.
- Ergüder, B. (2006). Türkiyede kadın emeğinin değişen yapısı: Enformal kesimde kadın emeği ve kadın emeğine talep. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul
- Erikli, S. (2020). Çalışma yaşamında toplumsal cinsiyet ayrımcılığının görünümü. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 39-60.
- Gaziantep Örnekleri. *Sosyoekonomi Dergisi*, 6(6).
- Geçgin, E. (2019). Niğde'de pazarcı kadınların toplumsal durumları üzerine bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(47), 42-58.
- Gelegen, D. G. (2001). Çalışma yaşamında kadın olmak. *TTB Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 2(5), 27-30.
- Göle, N. (1998). *Modern Mahrem.Marksizm'le Feminizm'in Mutsuz Evliliği* (Çeviren: Gülşat Aygen). İstanbul; Agora Kitaplığı
- Gürbüz, S., & Şahin, F. (2018). *Sosyal Bilimlerde araştırma yöntemleri*. Ankara; Seçkin Yayıncılık.
- Kandiyoti, D. (1997). *Cariyeler, bacılar, yurttaşlar/kimlikler ve toplumsal dönüşümler*. (Çev. A. Bora vd.) İstanbul; Metis Yayınları.
- Karagel, D., & KARAGEL, H. (2014). Tarihi Bir Ticaret Merkezinin Pazarlama Coğrafyası Kapsamında Analizi: Uzunçarşı (Antakya/Türkiye). *European Journal of Research on Education*, (2) 166-184.
- Kergoat, D. (2004). *Cinsiyete dayalı iş bölümü ve toplumsal cinsiyet ilişkileri*. (G. Acar-Savran, Çev.). H. Hirata & F. Laborie (Ed.) Eleştirel Feminizm Sözlüğü İçinde (S.94-105). İstanbul; Kanat Kitap.
- Koday, S., & Çelikoğlu, Ş. (2011). Geleneksel alışveriş mekânlarına bir örnek: Bartın kadınlar pazarı (Galla Bazarı). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 243-262.
- Mumcular, Ş. (2022). *Pazarda çalışan kadınların yoksulluğu üzerine bir araştırma*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Pamukkale
- On Birinci Kalkınma Planı. (2019). Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı.
- Özer, M. M. (2017). Ataerkil kapitalist çalışma yaşamından kadın tanıklıkları. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 1397-1424.
- Özgüç, N., & Mitchell, W. A. (2000). Şehirlerin alternatif alışveriş mekânları: istanbul'da haftalık pazarlar. *Tasarım ve Kuram Dergisi*, 1(2), 35-58.
- Öztürk, M. Y. (2011). *Karşılıksız bakım emeği ve kadın istihdamına etkisi. Kadın Emeği Konferansı* Ankara; TEPAV Bildiri Kitabı,

- Topçuoğlu, A., & Aksan, G. (2014). Türkiye’de yoksullukla mücadele, sosyal yardımlar ve kadınlar. *Yoksulluk ve Kadın Dergisi*, 129-162.
- Turgut, A. Ş. (2019). Türkiye’deki gelir eşitsizliğinin toplumsal cinsiyet, kadının istihdamı ve kadın yoksulluğu açısından değerlendirilmesi. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(38), 315-329.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2016). Aile Yapısı Araştırması. (03.04.2022). <https://www.tuik.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2018). İstatistiklerle Kadın Araştırması. (03.04.2022). <https://www.tuik.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2021) Kadın İstatistikleri Raporu. (03.04.2022). <https://www.tuik.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2021) TÜİK Haber Bülteni. İstatistiklerle Kadın. (03.04.2022). <https://www.tuik.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2021) Türkiye Aile Yapısı Araştırması. (03.04.2022). <https://www.tuik.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2022) İşgücü İstatistikleri. (03.04.2022). <https://www.tuik.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Urhan, B., & Etiler, N. (2011). Sağlık sektöründe kadın emeğinin toplumsal cinsiyet açısından analizi. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2(29), 191-215.
- Women, U. N. (2019) Progress on the sustainable development goals: the gender snapshot. (03.04.2022) <https://data.unwomen.org/data-portal> adresinden erişildi.
- Yetişen, F. T. H. (2009). Türkiye’de kadının ekonomik kalkınmadaki rolü. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 116-131.
- Yıldırım, S. (2021). Duygusal ve rasyonel algılarının toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında kurgulanması. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 9(28), 91-103.
- Yonca, D. (2021). *Ev-eksenli çalışan kadının toplumsal cinsiyet algısı: Balıkesir Hanımelî Pazarı örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir
- Yusufoğlu, Ö. (2017). Kadın yoksulluğu olgusuna sosyolojik bir yaklaşım: Elazığ örneği. *Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 1(2), 100-124.

A RESEARCH ON THE EXHIBITION OF WOMEN’S LABOR: THE EXAMPLE OF MARKET WOMEN

EXTENDED ABSTRACT

With the influence of globalization and neoliberal economic policies, the capitalist system has transitioned from traditional Fordist modes of production to more flexible post-Fordist modes. These new modes of production have led to the proliferation of cheap and unskilled labor, flexible working hours, and precarious and temporary jobs. The literature indicates that due to the inequalities brought about by traditional gender roles and the responsibility placed on women for “household chores and caregiving,” women are more often employed in atypical jobs compared to men (Castells, 2008). Markets are sociocultural and economic interaction points where producers, sellers, and consumers converge at specific times and places, providing women with significant employment opportunities in the informal sector. However, female market traders face socio-economic challenges due to traditional gender roles and unfavorable working conditions, placing them among disadvantaged groups.

The 2016 Turkey Family Structure Survey conducted by TÜİK (Turkish Statistical Institute) reveals that child care is predominantly undertaken by mothers, and

the rate of families utilizing daycare centers or caregiver services for child care is low. This situation makes it challenging for women to participate in the workforce and may lead to their withdrawal from work life. Furthermore, societal perceptions assume that women are responsible for child care and household chores, keeping women in a secondary position in the labor market. TÜİK data indicates that women's participation in the labor force in Turkey is lower compared to men. Women are more likely to work in the informal sector and receive lower wages. The ability for women to delegate their caregiving roles to others is a significant factor affecting their participation in the labor force. To enable women to participate more effectively in the workforce, they should have access to trustworthy caregivers or low-cost care services.

This research, aimed at gaining a deeper understanding of the experiences and challenges faced by female market traders, focuses on the particular domain of informal market trading, which is generally considered a male-dominated occupation in society but is actually carried out by female laborers. This study offers an important window to comprehend women's experiences and presence in this traditionally "male job" sector. Exploring the gender-based biases encountered by female market traders, highlighting the societal and economic importance of women's labor, increasing awareness of gender inequality, and understanding the challenges faced by women in the informal sector, this research makes a significant contribution. The research was conducted in the Taflan market, known as a village market in Samsun, and in neighborhood markets in the Bafra district. Fifteen women engaged in selling at these markets were reached. Data was collected through the "Female Market Trader Interview Form," developed based on literature reviews. The socio-demographic information of the participants is as follows: The ages of the participants range from 40 to 73, with an average age of 57. The ages of their spouses are generally close to the participants' ages. The education level of the participants is quite low, with the majority having only completed primary school or being illiterate. The education level of their spouses is also generally low, with many being primary school graduates or illiterate. The majority of the participants are married, but there are also single or divorced individuals. The number of children of the participants generally ranges from 2 to 6. The ages of their spouses are generally close to the participants' ages. The professions of their spouses vary, but farming, driving, and market trading are common occupations. The participants typically go to the market for an average of 3 days. The main themes identified as a result of data analysis are market trading and products, work life, social life, roles and responsibilities, problems and challenges. The sub-themes created based on these main themes include transportation, product procurement, product variety, reasons for engaging in work, job satisfaction, economic independence, challenges of work life, poverty, experiencing issues at the market, lack of education, and retirement rights. As a result of the research;

The primary reason for women's involvement in the informal sector is the concern for providing for their households. Women have been compelled to fulfill their social roles as a natural consequence of their presence in a patriarchal society. Women engaged in the informal sector, particularly in market trading, also faced various gender-based issues. Research findings reveal that women working in the market trading sector have multiple roles and responsibilities that influence their social lives, decision-making processes, and financial management. Women's participation in the informal sector, low levels of education, and their existence within a patriarchal societal structure are the main causes of female poverty.

It has been noted that women market traders require someone with the ability to use vehicles to transport their products to the market. This highlights a common difficulty women face, often stemming from a lack of education, and how the patriarchal societal structure contributes to this issue. Female market traders express that the market has a male-dominated culture, leading to their exclusion from areas with heavy customer traffic. Especially on the main market streets, women often cannot conduct sales and typically resort to selling their products on the outskirts of the market.

- Sectoral analyses and awareness-raising initiatives related to the issues arising from the lack of education among female market traders should be conducted. Additionally, efforts to raise awareness about social rights are essential.
- Resources should be mobilized to improve conditions that address discrimination against women facing challenges in transporting their products to the market, such as providing more designated stalls and offering transportation support. Positive discrimination measures should be implemented specifically for women in the informal sector. Awareness campaigns can also be organized to foster a more socially conscious society in this regard.
- Empowerment activities regarding women's employment, which still presents a significant macro-level issue, should continue to be a priority, addressing the social inequality and limitations encountered in female employment.

Keywords: Women's Labor, Gender, Market Women.

